سِنڌِي

سِنڌُو ڀارتي

درجو نائون

سرڪاري فيصلو نمبر : اَڀياس ٢١١٦ (پر.ڪر ١٦ / ٤٣) ايس.ڊي. ٤ تاريخ ٢٥.٤.١٦ موجب استاپت ڪيل ڪو آڊرينٽينگ ڪاميٽيءَ جي تا. ١٧.٣.٣ جي ميٽنگ ۾ هي درسي ڪتاب طيءِ ڪرڻ لاءِ مختصر منظوري ڏني ويئي.

سِندُوُ ڀارتي

درجو نائون

سِنڌِي

٢٠١٧

مهاراشٽر راجيہ پاٺيہ پستڪ نرمتي و اَڀياسڪرم سنشوڌن منڊل، پُڻي.

پر واري ’ڪيو آر ڪوڊ‘ کي سمارٽ فون ذريعي اسڪين ڪري سگهجي ٿو. ان وسيلي توهانکي پڙهڻ / پڙهائڻ لاءِ ڪارائتيوُن لنڪس (URL) ملنديون

پھريون ڇاپو : 2017

© مهاراشٽر راڄيه پاٺيه پُستڪ نرمتي اَڀياسڪرم سنشوڌن منڊل، پڻي-٤١١٠٠٤.
مهاراشٽر راڄيه پاٺيه پستڪ نرمتي و ابياس ڪرم سنشوڌن منڊل، ڪتاب جا سڀ حق واسطا محفوظ آهن. هن ڪتاب جو ڪوبہ ٽڪر ڊائريڪٽر، مهاراشٽر راڄيه پاٺيه پستڪ منڊل جي لکيل اِجازت کان سواءِ ڪٽي نٿو سگهجي.

سنڌي ڀاشا سمتي ۽ اَڀياس گٽ سمتي : ڊاڪٽر ديال 'آشا' سياپتي
شري اَشوڪ ڪملداس مکتا، ميمبر
شري ميران مهيش گدواڻي، ميمبر
شري وڄيه راڄڪمار منگلاڻي، ميمبر
شري گووڙڌن شرما 'گهايل'، ميمبر
شريمتي راڄيشري ڄيناند ٽيڪچنداڻي، ميمبر
شري ڪاڄل اَنيل رامچنداڻي، ميمبر

سنيوجڪ : شريمتي ڪيتڪي جاني (اِنچارج وشيش اَڌڪاري سنڌي)
سنيوجڪ سهايڪ : شريمتي گيتا گٽيش ٺاڪر (ڪاپي رائيٽر، سنڌي)

ٽائيپ سيٽنگ : ميران چاولا، موبائيل : 9822117383
چترڪار : ڪماري سوپنالي وڄيه ڪمار اُپاڌيه

نرمتي : شري سچيتانند آڦڙي (مکيه نرمتي آفيسر)
شري راڄيندر چندرڪر (نرمتي اڌڪاري)
پرڪاشڪ : شري وويڪ اُتم گوساوي، پاٺيه پُستڪ نرمتي منڊل، پرڀاديوي، ممبئي - ٢٥.

ڪاغذ : ٧٠ جي.ايس.ايم. ڪري وو
پرنٽنگ آرڊر : N/PB/2017-18/500
ڇاپيندڙ : M/S. PRINT PLUS PVT. LTD., MUMBAI

پرستاونا

پيارا شاگرد دوستو

توهان سڀني جو درجي نائين ۾ سواگت آهي. هن کان اڳ واري درجي ۾ بہ توهان سنڌو ڀارتي ڪتاب پڙهيو آهي. سنڌو ڀارتي درجي نائين جو هي درسي ڪتاب اوهانجي هٿن ۾ ڏيندي اسان کي بيحد خوشي ٿي رهي آهي.

دوستو سنڌي ٻولي سڀني نموني ڳالهائڻ ٻولهائڻ اچڻ لاءِ اوهانجو لفظن جو خزانو چڱو هجي. ان لاءِ هن درسي ڪتاب جون آکاڻيون، گفتگو، سبق - ڪوتائون گيت پڙهي نوان نوان لفظ، اصطلاح، چوڻيون سکڻ لاءِ ملنديون. اسان کي اُئين ٿو لڳي تہ هي ڪتاب پڙهي توهانجو ماتر ڀاشا لاءِ پيار ضرور وڌندو.

توهانکي وڏي ان لاءِ درسي ڪتاب ۾ لفظن جي راند، پورڪ اڀياس، مان ۾ پڙهو، پاڻ ڪريان، پاڻ سکان، چتر جاچيو، ٻڌايو، جملا بدلائي لکو. اهڙي نموني جون انيڪ مشغوليون ڏنيون آهن. ساڳي نموني وياڪرڻ جا الڳ الڳ روپ سؤلي نموني ڏنا ويا آهن. ان کان سواءِ نئين نموني جو بدلاءُ موجب ڳالهائڻ ۽ لکڻ جو موقعو مليل آهي. توهان کي موبائيل، ڪامپيوٽر سؤلائي سان واپرائڻ اچي ٿو. هن تڪنيڪ جو اڀياس ۾ اُپيوگ ٿي، ان نظريي سان ڪجهہ مشغوليون ڏنل آهن. سنڌي ڀاشا سکڻ وقت اُن مان ڪجهہ ملهہ سکڻ، سماجڪ مسئلا سمجهڻ ۽ اُهي حل ڪرڻ لاءِ اُٿ ٽڻ هجي، اِهو بہ اَهميت وارو آهي، اِن نظريي سان درسي ڪتاب ۾ آيل سبق، مشغولين ۽ اڀياس جو ويچار ڪريو.

هي درسي ڪتاب توهان کي وڻيو ڇا، اِهو اسان کي ٻڌائيندا. توهان سڀني کي شڀ ڪامنائون.

(ڊاڪٽر سُنيل مگر)
سنچالڪ
مهاراشٽر راڄيه پاٺيه پُستڪ نرمتي وَ
اَڀياسڪرم سنشوڌن منڊل، پڻي.

پڻي،
تاريخ ٢٨ اَپريل ٢٠١٧، اَکڻ ٽيڄ
ڀارتيه سوريه : ٢ ويساک ١٩٣٩

ڀارت جو سنوڌان

ديباچو

اسين ڀارت جا لوڪ، ڀارت کي هڪُ مڪمل طور خودمُختيار سماجوادي سَرو ڌرم ۽ سم-ڀاوَ وارو لوڪشاهي گڻراجيہ بڻائڻ لاءِ گنڀيرتا سان فيصلو ڪري ۽ انهيءَ جي سڀني ناگرڪن کي :

سماجڪ، آرٿڪ ۽ راڄنيتڪ نياءُ، ويچار، اظهار، وشواس، شرڌا ۽ اُپاسنا جي آزادي؛ درجي ۽ موقعي جي سمانتا؛ خاطريءَ سان حاصل ڪرائڻ ۽ اُنهن سڀني ۾ شخصي سؤمان ۽ راشٽر جي ايڪتا توڙي اکنڊتا جي خاطري ڏيندڙ ڀائيچارو وڌائڻ لاءِ.

اسان جي هن سنوڌان سڀا ۾ اڄ تاريخ ڇويهين نومبر، ۱۹۴۹ جي ڏينهن، هن ذريعي هيءُ سنوڌان سويڪار ڪري، اُن کي قانون جي روپ ۾ پاڻ کي ارپڻ ڪريون ٿا.

راشٽر گيت

جَنَ گَڻَ مَنَ اَڌينايَڪ جَيَہ هي،
ڀارَتَ ڀاڳيہ وِڌاتا
پَنجابَ، سِنڌُ، گُجراتَ، مَراٺا،
دراوڙُ، اُتڪلَ، بنگَ،
وِنڌيہ، هماچَلَ، يَمُنا، گنگا،
اُچَڇلَ، جل ڌِ تَرَنگَ،
تَوَ شُڀَ نامي جاڳي،
تَوَ شُڀَ آشيس ماڳي،
گاهي تَوَ جَيَہ - گاٿا،
جَنَ گَڻَ - مَنگَلَ دايَڪَ جَيَہ هي
ڀارت ڀاڳيہ وِڌاتا،
جَيَہ هي، جَيَہ هي، جَيَہ هي،
جَيَہ جَيَہ جَيَہ جَيَہ هي،

پرتِگيا

’ڀارت منهنجو ديش آهي. سڀ ڀارتواسي منهنجا ڀائر ۽ ڀينر آهن.

مونکي پنهنجي ديش لاءِ پيار آهي ۽ مونکي ان جي شاندار ۽ طرح طرح جي ورثي تي گَوَرو آهي. مان سدائين ان جي لائق ٿيڻ جو جتن ڪندو رهندس.

مان پنهنجن متن مائٽن، اُستادن ۽ سيني بزرگن جو سنمان ڪندس ۽ هر ڪنهن سان فضيلت ڀريو ورتاءُ ڪندس .

مان پرتگيا ٿو ڪريان تہ مان پنهنجي ديش ۽ ديشواسين سان سچو ٿي رهندس. انهن جي ڪلياڻ ۽ آسودگيءَ ۾ ئي منهنجو سک سمايل آهي.‘

آپياسڪرم

مقصد :

’مهاراشٽر راڄيه آپياسڪرم خاڪو ٢٠١٢‘ موجب سکڻ سيکارڻ جي ترتيب ۾ ڪيترين ئي تبديليون آنديون ويون آهن. درجو نائون سنڌي ڳڌيل آپياس درسي ڪتاب تيار ڪرڻ وقت هيٺيان مقصد ڌيان ۾ رکيا ويا آهن.

١. درسي ڪتاب ۾ ڏنل نثر ۽ نظم جي مواد کي شاگرد سولائيءَ سان سمجهي سگهي ٿو.

٢. امتحاني پيپر بدران عملي پرچو اها تبديل آڻڻ سبب ڏنل مواد سان لاڳاپو رکندڙ توڙي غير لاڳاپو رکندڙ مشغوليون ڏنل آهن جيئن شاگرد پاڻ عملي ڪاروايون ڪري پنهنجو گيان وڌائي سگهن ٿا.

٣. هر سوال جواب رٽڻ بدران پنهنجي عمر ۽ ڪلپنا شڪتيءَ موجب ويچار ظاهر ڪري سگهي.

٤. نثر ۽ نظم سان لاڳاپو نه رکندڙ ڏنل مشغولين ۾ هر ڀاڱ ڀرو وٺي ’پاڻ ڪريان، پاڻ سکان‘ ان مٿي تي هلي پنهنجي دماغي قابليت وڌائي سگهي.

٥. ٻڌل ۽ پڙهيل ساهتيه جي جُدا جُدا انگن کي شاگرد پنهنجن لفظن ۾ بيان ڪري سگهي.

٦. ڊڪشنريءَ جي استعمال کي شاگرد وڌيڪ اهميت ڏئي.

٧. ٻوليءَ تي شاگرد پڪڙ حاصل ڪري سگهي جيئن سکيا جي جُدا جُدا ڪيترن ۾ پنهنجا ويچار مناسب طريقي اظهار ڪري سگهي.

٨. درسي ڪتاب ۾ گيان، رچناواد ۽ مشغولي آڌارت سکيا تي زور ڏنو ويو آهي. جيئن شاگرد جي سکڻ لاءِ دلچسپي وڌي ۽ مشغوليون ڪاميابيءَ سان پوريون ڪري سکڻ سيکارڻ جي پرڪريا ۾ هو چست پائيدار بڻجي.

٩. ديش ڀڳتي، صحت، صاف صفائي، انساني جذباتن جو قدر، پاڻ تي ڀاڙڻ انهن وشين بابت شاگردن جي سمجهه صحيح ۽ پختي بڻجي.

١٠. شاگرد گهر، اسڪول، سماج ۽ ديش ڏانهن پنهنجون جوابداريون سمجهي سگهي.

فهرست

نثر

نمبر	سبق	ليکڪ	صفحو
.1	نئين روشني	شريمتي گوپي موٽواڻي	1
.2	وقت جي پابندي	پرنسيپال لعلسنگهه اَجواڻي	6
.3	سنڌي ڏڻ وار	پنڊت ڪشنچند جيتلي	11
.4	وطن لئه جانِ پيي صدقي	گوورڌن شرما ”گهايل“	16
.5	مهمان	-----	21
.6	چترڪار ۽ چترڪلا	شري مينگهراج تلريجا	25
.7	آرسي	------	30
.8	پيار جي جيت	شري تيرٿ سپاڻي	37

نظم

نمبر	بيت	شاعر	صفحو
.1	غزل	ڊاڪٽر ديال ”آشا“	42
.2	شاهه جا بيت	شاهه عبداللطيف	44
.3	اَڳتي هلو	پرسرام ضيا	46
.4	ساميءَ جا سَلوڪ	شري چئنراءِ بچومل لنڊ	48
.5	مريادا	شري ليکراج ڪشنچند ”عزيز“	50
.6	ماتِ	موتيرام هيراننداڻي	53
.7	راهي منزل ناهي دور	شري واسديو ”نرمل“	56

نثر

1 نئين روشني

شريمتي گوپي موٽواڻي (جنم ١٩٢٦ع) ۾ تمام سنا ۽ سکيادائڪ ليکڪ لکيا آهن. ڪيس لکڻ جو چڱو اڀياس آهي. هن جي ٻولي تمام سولي سليس آهي. هن ڪهاڻيءَ ۾ ليکڪا ڏيکاريو آهي تہ هڪ ٻار پنهنجي خرچي مان ڦٽاڪا وٺڻ بدران اُنهن پئسن مان غريب دوست کي سندس ماتا لاءِ دوائون وٺي ڏئيس ٿو.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

صويا اَڃا اَنوُ نہ آيو آهي؟ اَنوءَ جي ڏاڏي انتظاري ڏيکاريندي پڇيو. صويي ورندي ڏني، ”اَچي ويندو بابا، فڪر ڇو ٿا ڪريو؟ ويو آهي ڦٽاڪا وٺڻ. ڦٽاڪن جو ڏاڍو شوق اَٿس. سو، ڪو يار، دوست گڏجي ويو هوندس تہ بيهي اُن سان ٻٽاڪون هڻندو هوندو تہ هيتري هيتري جا ڦٽاڪا ٻاريندس.“ اَنوءَ جي ڏاڏي وري بہ منتظر ٿي چيو. ”تڏهن بہ صويا، صبوح جو يارهين بجي ويو آهي. مٿان اڃا هڪ ٿيو آهي. سهڪاري

پندار آهي سڏ پنڌ تي، سٺ روپيا ڪٽي نڪتو آهي.“ تنهن تي اَنوءَ جي ماءُ چيو، ”ننڍو ٿورو ئي آهي. بابا، ڇهين درجي ۾ ٿو پڙهي. سَوَ جو نوٽ ڪٽي وچي ڪتاب وٺي ايندو آهي.“ ”پڪ ڇوڪري ڪان نوٽ ڪسڪي ويا هوندا.“ ڏاڏي وري دهرايو. ايتري ۾ در جي گهنٽي وڳي. اَنوءَ جي پيءُ در کوليو، بابا، آيو اَٿو پُٽ. ”اَنو ايتري دير ڇو لڳايئه؟ بابا کي ڏاڍو فڪر ٿي پيو هو.“ اَنوءَ کي خالي هٿين ڏِسي بابا چيو، ”ڏنئه نه، پئسا گم ٿي ويا اَٿس. ڦٽاڪا جو نه وٺي آيو آهي.“ اَنوءَ کِلَي چيو، ”بابا، توهان کهڙا پِيا ويچار ڪريو. برابر ڦٽاڪا مان نه وٺي آيو آهيان، پر منهنجا روپيا چورائجي ڪونه ويا آهن ۽ گم به نه ٿيا آهن.“

ڏاڏيس جنهن پاڇي ويني سوئي تنهن ڇوهه مان پُڇيس، ”پوءِ سڄا سارا سٺ روپيا ڪيڏانهن ويا؟“ ڏاڏِيءَ جي پير ۾ ويهي اَنوءَ پيار سان چيو، ”اَمان، سٺ روپيا وِيا ڪونهن پر سڄايا ٿيا آهن.“ ”سو وري ڪيئن؟ پُٽ پِرولين ۾ نه ڳالهاءِ“ ”سچي ڳالهه ٿو ٻڌايان، غصو نه ڪر. نه ته پڇ پڇ پيئي ڪندينءَ ڪيڏانهن ويا روپيا. ”هاڻي ڪٽي ٻُڌاءِ“، اَنوءَ جي ماءُ چيو. اَنوءَ گنڀير ٿي چيو، ”مان خوش ٿي روپيا ڪٽي نِڪتُس. من ۾ سوچيم ته بابا، اَمان ۽ دادا کان ڦٽاڪن وٺڻ لاءِ پئسا مليا آهن. اَڃا ته ناني ۽ نانو پئسا ڏيندا. خوب ڦٽاڪا ٻاريندس. اَڃا رستو پار ڪري هن پاسي ويس ته گڏجي ويو راجيش. ڏياريءَ جي خوشي ته نهيو، پر منهن لٿل هوس.“ ”کهڙو راجيش؟ جيڪو هميشه توکان پهريون نمبر کٽي ويندو آهي.“ اَنوءَ جي ماءُ پڇيو. ”ها اَمان، اُهو ئي راجيش. جڏهن پڇيومانس ته يار! اَڄ ڏياريءَ جي ڏينهن اُداس ڇو آهين؟“ جواب ڏنائين، ”منهنجي ماءُ اوچتو بيمار ٿي پيئي. سو اُن لاءِ دوائون وٺڻ ويو هوس.“ مون ڏٺو ته سندس دوائن جو بل ڪُل سؤ روپيا هو ۽ وٽس هئا فقط چاليهه روپيا، جي هُن پنهنجي خرچيءَ ۽ اِسڪالرشپ مان بچايا هئا. توکي ته خبر آهي ته راجيش هوشيار پر غريب گهر جو ڇوڪرو آهي. مون سوچيو ته جيڪڏهن راجيش جي ماءُ کي وقت تي دوائون نه مليون ته هوءَ وڏيڪ پيڙا سهندي ۽ شايد زندگيءَ کان به هٿ ڌوئڻا پوندس. منهنجو هٿ اَزخود راجيش جي کلهي ڏانهن وڌيو ۽ ٻيو هٿ پئسن ڏانهن. چيومانس، ”دوست اُداس نه ٿيءُ، باقي پئسا مان ٿو ڏيانءِ. پهرين ماءُ جي دوا ڪر.“

ڏاڏيس مُرڪي پڇيو، ”هن توکان پڇيو ڪونه ته ايترا روپيا ڇا لاءِ کنيا اَٿيئي؟“ اَنوءَ وراڻيو، ”نه اَمان هوُ بلڪل تيز فهم آهي. سمجهي ويو ته پئسا ڦٽاڪن لاءِ ڪٽي نڪتو آهيان. آناڪاني ته ڏاڍي ڪيائين پر مون سندس ڳالهه ڪانه ٻڌي ۽ کيس دوائن جي دڪان تي وٺي ويس. دوائون خريد ڪري ڏنيون ۽ سندس گهر به ويس. جو ننڍڙو پر بلڪل صاف سٿرو هو. مان سمجهندو هوس ته گهٽ پئسي وارا آهن. پر ايترا غريب آهن، سا مونکي خبر ڪين هئي. راجيش چيو، ”دوست تنهنجي وقتائتي مدد لاءِ مان تنهنجو بلڪل ٿورائتو آهيان، مان اِهي پئسا توکي واپس ڪندس.“ مون چيومانس، ”تنهنجي ماءُ سان منهنجي ماءُ. پئسن موٽائڻ جو ويچار نه ڪر.“ راجيش چوڻ لڳو، ”يار، دوست جي سؤمان کي ڌڪ نه هڻ. واپس ضرور ڪندس، اَلبت وقت لڳندو.“ صوبي چيو، ”اَنو توکي ڦٽاڪن ٻارڻ جو هيترو شوق آهي ته تو ڦٽاڪن جا پئسا ڪيئن ڏنا؟“ اَنوءَ وراڻيو، ”بابا اَڄوڪي ڏينهن مون هڪ نئين روشنيءَ جي جهلڪ ڏٺي آهي. ٻين کي مدد ڪرڻ ۾ پاڻ کي ڪيتري نه خوشي ٿي ٿئي. اَسين ڦٽاڪا ٻاري هڪ طرف پئسو پِيا ضايع ڪريون ۽ ٻئي طرف هينئين طبقي وارن کي اسين اجائي ريس ڪرڻ جو سبب ڏيون ٿا. اَڄ کان وٺي ڏياريءَ جي خرچي ڦٽاڪن تي خرچ ڪرڻ بجاءِ سٺي ڪم ۾ لڳائيندس.“

نوان لفظ

فِڪر = چنتا
ضايع ڪرڻ = اَجايو وڃائڻ
منتظر ٿيڻ = اِنتظار ڪرڻ
سڏ پنڌ تي = ٿوري پنڌ تي، تمام ويجهو

اَزخود = پنهنجو پاڻ
طبقو = درجو
سومان = عزت

تيزفهم = سمجهوُ
ڇوُهه مان ڇوڻ = ڪاوڙ مان ڇوڻ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب هڪ سٽ ۾ لکو.

١) اَنوءَ جي ڏاڏي کي ڪنهنجو اِنتظار هو؟
٢) اَنوءَ کي ڇا جو شوق هو؟
٣) پنهنجا پئسا اَنوءَ ڪهڙيءَ ريت سجايا ڪيا؟
۴) راجيش اُداس ڇو هو؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا جواب پنجن ڇهن جملن ۾ لکو.

١) راجيش جي گهر جي ڪهڙي حالت هئي؟
٢) اَنوءَ ڏياريءَ جي ڏينهن ڪهڙي نئين روشني ڏني؟

سوال.٣. (الف) هيٺين جا ضد لکو.

دوست، صاف، نئون، سجايا، خرچ

(ب) هيٺين جون صفتون ٺاهيو.

هوشياري، مدد، خبر، شوق

(ٿ) هيٺين اِصطلاحن جي معنيٰ ڏيئي جملن ۾ ڪم آڻيو.

سڏ پنڌ تي هئڻ - ڪسڪي وڃڻ - آناڪاني ڪرڻ - ضايع ڪرڻ

پورڪ اَڀياس

١) ٽڪر تي مدار رکندڙ عملي ڪم.

ڏاڏيس مرڪي پڇيو، ”ڦُن توکان پڇيو ڪونه ته ايترا روپيا ڇا لاءِ .... ڪم ۾ لڳائيندس.

(الف)

جملو	ڪنهن چيو	ڪنهن کي چيو
١) نه اَمان، ”هو بلڪل تيزفهم آهي.“ ٢) ”تنهنجي ماءُ سا منهنجي ماءُ.“		

(ب) ليڪ ڏنل لفظن کي بدلائي مناسب جواب برئڪيٽ مان چونڊي جملا وري لکو.

(مُشڪي، سواَيمان، وِڇايون، شڪرگُذار)

١) مان تنهنجو بلڪل ٿورائتو آهيان.
٢) ڏاڏيس مُرڪي پڇيو.
٣) اَسين ڦٽاڪا ٻاري هڪ طرف پئسو پيا ضايع ڪريوُن.
۴) دوست جي سوُمان کي ڌڪ نه هڻ.

(پ) تڪر مان اُهي جملا ڳولهيو جن جو لاڳاپو هيٺين سٽن سان آهي.

١) اِنڪار تہ ڏاڍو ڪيائين.

٢) ٻين جو ڀلو ڪرڻ سان خوشي حاصل ٿئي ٿي.

٣) جيتوڻيڪ وقت لڳندو.

۴) پئسا ڏيڻ جو خيال لاهي ڇڏ.

(پ) ”مون هڪ نئين روشني جي جهلڪ ڏٺي آهي.“

١) مٿي ڏنل جملي مان لفظ ڳولهي هيٺيان چوڪنڊا ڀريو.

اِسم	فعل	ضمير	صفت

٢) اَنوءَ دوائون خريد ڪري پنهنجي دوست راجيش جي وقتائتي مدد ڪئي.

٣) توهان اَهڙيءَ طرح ”وقتائتي مدد“ جا ڪجهہ مثال لکو.

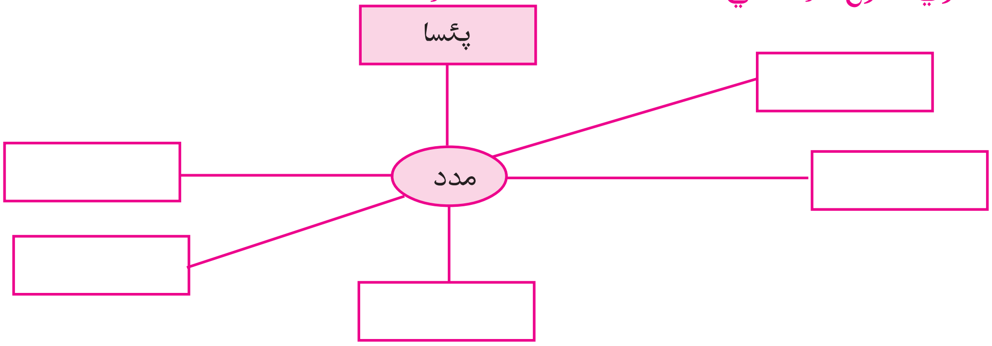

۴. هڪ ٻئي جي مدد ڪريون

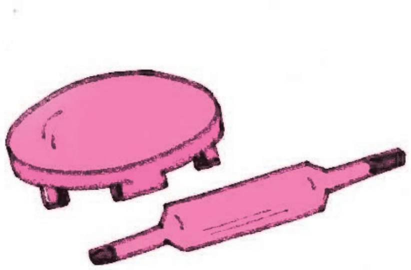

چڪلي ويلڻ جي جوڙي سدائين آهي قائم،
پر هڪ دفعي چڪلي کي ورائي ويو اَيمان ،
چئي ”مون کان سواءِ نهندا ڪيئن ڦُلڪا؟
چڪلي جي اِن بيان تي، ويلڻ کي آيو غصو ،
چئي، مزو چکلي، کي مان خوب چکائيندس.
چئي ائين ويلڻ، هرتال تي هلي ويو.
چڪلي تي اَٽي جي چاڙهي، بلڪل هِلي ڊلي نا،
ڪين ڦلڪا نهي سگهيا تي هاڻي،
آخر چڪلي جو اَيمان ٿيو چڪناچوُر.
ڀُل پنهنجي جو ٿيُس اَحساس،
ويلڻ کي پڪاريائين پيار سان،
”چيائين“ آهيون ٻئي هڪ ٻئي جو آڌار.
رهي ڪين سگهنداسين، بنا هڪ ٻئي جي سهڪار جي.
چو نہ گڏجي پريم پيار ۾ هلون،
هڪ ٻئي کي مدد ڪري ڪم راس ڪريون.

- اَهڙيون ٻيون ٻه ڪي شيون ٻڌايو جيڪي هڪ ٻئي جي سهڪار ڪانسواءِ هلي نٿيون سگهن.

۵) ”ٻه ته ٻارهان“ اِن چوڻيءَ لاءِ ڪا ٻه آکاڻي / قصو پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

٦) شاگرد آتشبازي جا پنهنجا آزمودا ٻڌائين.

۷) ڦٽاڪا ٻارڻ سان ماحول ۾ اُن جو ڪنهن ڪنهن تي ڪهڙو اَثر ٿئي ٿو پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

وڻ پوکيو، پرٿويءَ کي بچايو

ڏسو جاچيو ۽ ٻڌايو.

- ماستر شاگردن کان چترن بابت گفتگو ڪرائي.
- پرٿويءَ جي ماحول کي اَسين ڪهڙيءَ ريت صاف، سهڻو، صحتمند رکي سگهون ٿا. اُن لاءِ اُپاءُ سجايو.
- وڻن لاءِ پنج نعرا لکو.

2

وقت جي پابندي

پرنسيپال لعلسنگھ هزاريسنگھ اَجواڻي جو جنم سنڌ جي خيرپور ميرث شهر ۾ اجواڻي مُحلي ۾ ٿيو. هي شروع کان ئي هوشيار وديارٿي ٿي رهيو. هن ممبئي يونيورسٽيءَ مان ايم.اي انگريزيءَ ۾ پاس ڪئي. هي پهريون سنڌي هو جنهن کي بي.اي ۾ انگريزي وشيه ۾ ممبئي يونيورسٽيءَ ۾ پهريون نمبر اچڻ ڪري يونيورسٽي پاران ايلس اسڪالرشپ عطا ٿي. هي صاحب نيشنل ڪاليج ممبئي جو پرنسيپال ۽ ساهتيه اڪادميءَ جو ڪيترا سال ڪنوينر ٿي رهيو. هي انگريزيءَ ۽ سنڌيءَ جو عالم هو. سندس انگريزي ڪتاب **اَمارٽل انڊيا** پنڊت جواهرلعل نهرو ڏاڍي چاهه سان پڙهندو هو.

هن سبق ۾ ليکڪ وقت جي اهميت ٻڌائيندي چيو آهي ته اسان کي وقت جو پورو پورو قدر ڪرڻ گهرجي.

ٻُڌو، پڙهو، سمجهو ۽ عمل ۾ آڻيو.

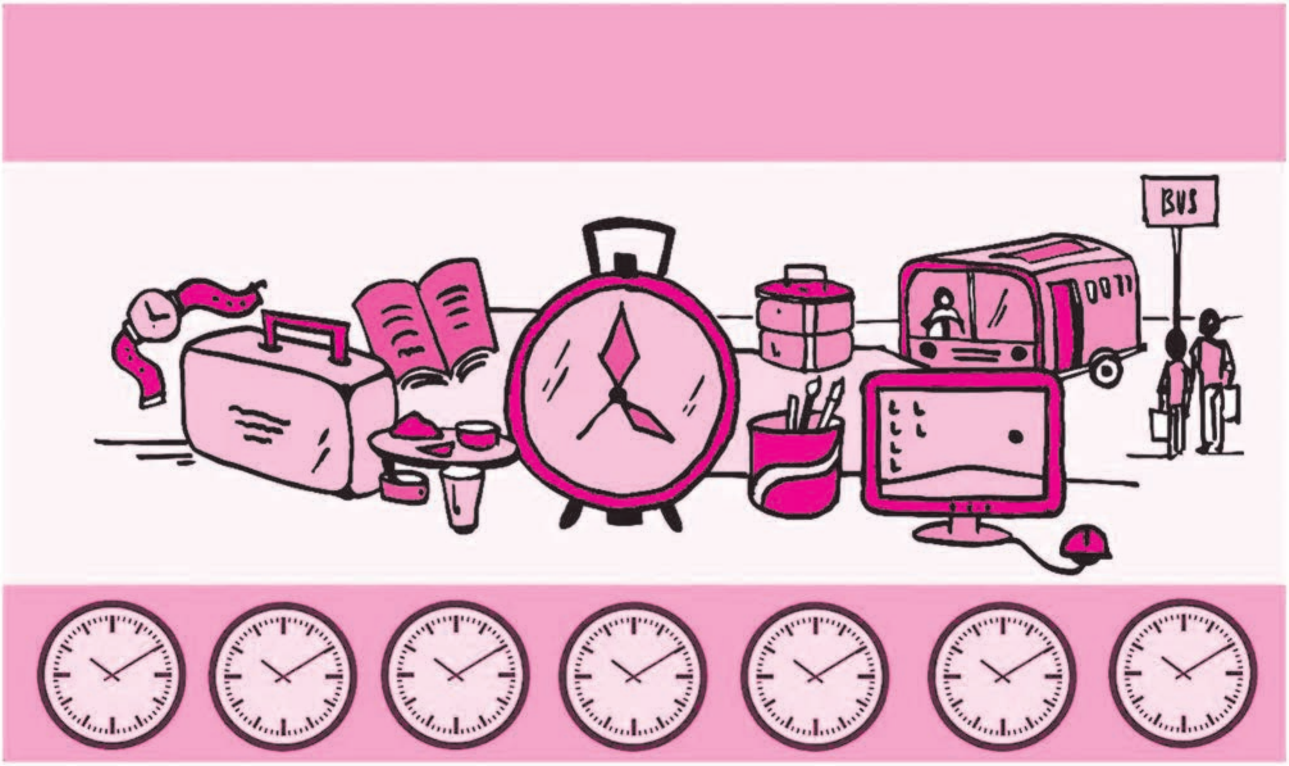

پشچم جي ديسن کان اَسين گهڻو ڪجهه سکيا آهيون. اُتي جي ماڻهن کي ڏسي، اَسان پنهنجي کاڌي پيتي، چال چلت، گهر جي سنجت ۽ روزمره جي وهنوار ۾ ڪافي ڦير گهير آندي آهي. مثال طور نيرڻ وقت اَسان کي به اخبار پڙهڻ جي عادت پئجي ويئي آهي. ٻي ڳالهه جا اَسان پشچم وارن کي جهٽي آهي، سا آهي ڊائري رکڻ جي رسم. نئون سال شروع ٿيندو ته نئين ڊائري هٿ ڪرڻ جي اُڪنڊ ٿيندي. ڊائري رکڻ جو مطلب آهي مقرر ڪيل وقت تي ضروري هنڌ پهچڻ، ماڻهن سان گڏجڻ ۽ ڪم ڪار ڪرڻ - سيڪا ڳالهه پوري وقت تي ڪرڻ هڪ سٺو گُڻ آهي، جو هر ڪنهن کي هئڻ جڳائي.

پر اِنهيءَ ڳڻ جي اَسان مان گهڻا ٿا پرواهه ڪن؟ ڪنهن ميڙ جو مقرر وقت هوندو ڇهه بجا، ته اَسين اُتي پهچنداسين پيا ساڍي ڇهين بجي. اِهو ويچار ڪين ڪنداسون ته اَسان جي دير سان وڃڻ ڪري ميڙ ڪوٺائيندڙن کي ضرور تڪليف ٿيندي يا اَسان کان اڳ ۾ آيلن کي اَهنج ٿيندو. اِنهيءَ غفلت جي اَثر کي روڪڻ لاءِ شادين، محفلن ۽ ٻين شغلن جي نيند-پترن ۾ ڄاڻايو ويندو آهي ته هن وقت کان هن وقت تائين اَچي سگهو ٿا. اهڙيءَ حالت ۾ ڄاڻايل وقتن مان ڪنهن به هڪ جي پابندي ڪرڻي پوي ٿي.

ڪن ماڻهن کي وقت جي پابندي ضرور ڪرڻي پوي ٿي. ائين نه ڪرڻ سان نه رڳو ڏنو وائنو ٽوٽو پوندو، پر عزت ۾ خلل پوڻ جو اِمڪان آهي. ڪن مشغولين ۾ وقت جي پابندي رکڻ بلڪل ئي ضروري آهي، نه ته ڇيهو هڪ طرف رسندو ۽ ڪلڻ هاب ٻئي پاسي ٿبو. ريل گاڏي يا هوائي جهاز ۾ مسافريءَ لاءِ جيڪڏهن وقت سر نه پهچبو ته ڇا گاڏي بيهاري ڇڏيندا، يا هوائي جهاز اُڏامڻ کان روڪيو ويندو؟ جڏهن پليٽفارم تي پهچڻ سان گاڏيءَ کي ويندو ڏسبو آهي ته ڪيئن نه منهن جو رنگ بدلجڻ لڳندو آهي. وڏن ڏنڌن ۽ ڪارخانن وارا انهيءَ ڪري مقرر جاءِ تي مقرر وقت کان به منٽ سويل ئي پهچندا آهن ۽ دير سان اصل نه. وقت جي پابندي فقط اُهي ئي ڪين ٿا ڪن، جن جي مٿي تي ڪا جوابداري ڪانهي يا پنهنجي جوابداري سمجهڻ کان عار ٿا ڪن.

سچ پڇ ته ڪنهن به ماڻهوءَ کي جي پنهنجي مانَ جي پرواهه آهي ته هن کي ٻئي جي شان جو پڻ اوترو ئي اونو هئڻ کپي. جنهن ڪري ڪيس پاڻ ۾ وقت جي پابنديءَ جي هيرَ وجهڻ گهرجي. اَهڙي هير وچڙندڙ آهي. وڏن کي ڏسي، ننڍا پڻ وقت جي پابندي جهٽ جهٽيندا، جا سندن لاءِ وڏي هوندي خوب ڪارگر ثابت ٿيندي.

ڪڏهن ڪڏهن ائين پڻ ٿيندو آهي ته بيماريءَ سبب يا ٻئي ڪنهن اوچتي ڪارڻ ڪري وقت جي پابندي رکڻ مشڪل ٿي پوندي آهي. اَهڙيءَ حالت ۾ ڇا ڪرڻ گهرجي؟ اَهڙي وقت ٽيليفون رستي يا خاص قاصد هٿ اڳلي کي بروقت چتاءُ ڏيڻ گهرجي. اَهڙيءَ اِطلاع ڏيڻ ڪري ٻئي جي عزت رهجي ايندي، انهيءَ ڪارڻ اَوهانجو هن وٽ مان مٿي ٿيندو.

وقت جي پابندي اِنسان جي فضيلت جي اَهم نشاني آهي ۽ فضيلت ئي منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

نوان لفظ

سنجت = سچاوت، ناهه نوهه
هير وجهڻ = عادت وجهڻ.
غفلت = بيپرواهي.
چتاءُ ڏيڻ = خبردار ڪرڻ.
ٽوٽو پوڻ = نقصان پوڻ.
ڇيهو رسڻ = نقصان پهچڻ.

عار ڪرڻ = انڪار ڪرڻ، پاسو ڪرڻ.
اهنج = تڪليف.
قاصد = نياپو پهچائيندڙ.
پابندي = ضابطو، روڪ.
شرف عطا ڪرڻ = عزت ڏيڻ.

اُڻتڻ = بي چئني، چنتا.
ڪارگر ثابت ٿيڻ = ڪمائتو ٿيڻ.
شغل = جلسو، اُتسو.
اَهم = مکيه.
عزت ۾ خللُ پوڻ = بدنامي ٿيڻ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

١) ڊائري جو رکڻ ڇو ضروري آهي؟
٢) پوري وقت تي نہ پهچڻ کري ڇا ٿو ٿئي؟
٣) وقت سر نہ پهچي سگهجي تہ ڇا ڪجي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

١) پوري وقت تي پهچڻ ۽ ڪم ڪرڻ جي هير مان ڪهڙا فائدا آهن؟
٢) اسڪول ۾ دير سان اَچڻ ڪري ڪهڙا نقصان ٿي سگهن ٿا؟

سوال.٣. (الف) هيٺين جا خال پريو.

١) سيڪا ڳالهہ پوري وقت تي ڪرڻ هڪ سٺو .... آهي.
٢) ڪن ماڻهن کي وقت جي .... ضرور ڪرڻي پوي ٿي.
٣) .... جي ديسن کان اَسين گهڻو ڪجهہ سکيا آهيون.
٤) وقت جي پابندي انسان جي .... جي اَهم نشاني آهي.

(ب) ساڳي معنيٰ وارن لفظن جا جوڙا ملايو.

(1)	اَهنج	(i)	مکيہ
(2)	پابندي	(ii)	تڪليف
(3)	غفلت	(iii)	ضابطو
(4)	اهم	(iv)	بيپرواهي

(ت) هيٺين لفظن جا ضد لکو.

شروع، دير، چاڙهو، عزت، ڪلھ

(ٿ) هيٺين لفظن جون صفتون ٺاهيو.

وقت، مشڪلات، جوابداري، هوا، بيماري

(ٽ) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

اَسين، جيڪو، لاءِ، سٺو، يا، ماڻهو

(ٺ) هيٺين اِصطلاحن جي معنيٰ لکي جُملي ۾ ڪم آڻيو.

(i) چيهو رسڻ (ii) چتاءُ ڏيڻ (iii) هير وجهڻ (iv) آرُ ڪرڻ

پورڪ اَڀياس

(ا) تڪر تي عملي ڪاريہ

سچ پچ تہ ڪنهن بہ ماڻهو .... منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

(الف) صحيح يا غلط لکو.

١) فضيلت ئي منش کي اوچ تي رسائي ٿي. (   )
٢) وقت جي پابنديءَ سان نقصان ٿيندو آهي. (   )

(ب) تڪر مان هيٺين لفظن سان لاڳاپو رکندڙ لفظ ڳولهي لکو.

١) عادت

٢) مکيه

٣) ڏکيائي

۴) نياپو پهچائيندڙ

(ب) وقت جي پابندي اِنسان جي فضيلت جي اَهم نشاني آهي ۽ فضيلت ئي منش کي شرف عطا ڪرائي ٿي.

متين سٽن تي آڌار رکندڙ سوالن جا جواب لکو.

١) ڪهڙو لفظ ٻه دفعا ڪم آندل آهي؟

٢) ساڳي معنيٰ وارن لفظن جو هڪ جوڙو لکو.

٣) ٻه اِسم چونڊيو.

۴) حرف جملو ڳولهيو.

(٢) توهين ٻڌل يا آزمودو ڪيل اَهڙو ڪو واقعو يا گهٽنا بيان ڪريو جڏهن ڪٿي وقت تي نه پهچي سگهيا ته ....

(٣) ماستر شاگردن کي وقت جي پابنڌي بابت گفتگو ڪرائي، وقت جي پابنديءَ جي اَهميت ٻڌائڻ لاءِ چوندو.

(۴) جيڪڏهن سج نه اُڀري ته .... اِن وشيه تي پنهنجا ويچار لکي اچڻ لاءِ چوندو.

پاڻ ڪريان - پاڻ سکان

ڪ	اَلف	ر	چ	ڏ	م	ث
ڻ	ن	ھ		آ	گھ	ت
ي	ڃ			ٿ	س	ڊ
ل	ب	پ	ي	و	وُ	جـ

وچون اکر ’ھ‘ ڪم آڻي ٻين اَکرن جي مدد سان لفظ تيار ڪريو.

١) هڪ جانور :

٢) شاباسي لاءِ لفظ :

٣) زمين کيڙڻ جو ساڌن :

۴) جهنگل ۾ اوچتو پاڻ مرادو لڳندي آهي.

٥) [ ] ڪرڻ سان سڀ ڪم سؤلا ٿين ٿا.

٦) [ ] جي منڊ ۾ ڪوئل مِنا گيت ڳائي ٿي.

٧) مونکي پيوساول کان پٽي پهچڻ لاءِ [ ] ڪلاڪ لڳندا آهن.

٨) وقت جي [ ] سمجهڻ گهرجي.

٩) [ ] پل قيمتي آهي.

١٠) ميناڪشيءَ جو [ ] ڪيس ڏيءَ سمان سمجهندو آهي.

پرائي پچر

ماٺ ۾ پڙهو ۽ سمجهو.

پرائي پچار ماڻهن ۾ ڏاڍي عام آهي. اَڄڪلهه ته هي هڪ عام عيب ٿي پيو آهي. اَڳلي ۾ ڪي لڪل عيب ۽ سُڦم هوندا، ته ماڻهن کي هرويرو به اِنهن کي کولڻ ۾ ڏاڍي خوشي ۽ مزو ايندو آهي. اوڏي مهل جي ڳالهه ياد ڪن ته جيئن پائنين ته ٻيا مون سان هلن، تيئن تون پڻ اِنهن سان هل، ته هوند زبان کي قاعدي ۾ رکن، ۽ ٻئي جي لاهڻيءَ لاهڻ ۽ لوڪن اَڳيان ڪيس ڏٺي ڪرڻ کان باز اَچن، ڪير عيبن کان آجو آهي؟ پلا اِهو ڪار ڇو ڪنهن مهل رڳو پنهنجي دل تي هٿ رکي ڏسي، ته ساڳيءَ ريت ڪو منهنجا عيب ٻين اَڳيان پڌرا ڪري ته ڪيتري نه چڙ اَچيم، تڏهن خود ڪيس ڪهڙو حق آهي جو ٻين جا پَٽ ويچاري؟ ياد رکڻ کپي ته جي ٻين جي عيبجوئي ڪبي، ته ڪو اَهڙو وقت ايندو جو اَسان جا سمورا عيب کُلي ظاهر ٿيندا، ۽ جيڪا عقوبت اَسان سان ٿيندي، سا ڏٺي شل نه ڪنهن کي ڏئي نه ڏيکاري. چوندا آهن ته جيڪڏهن ڪير ڪنهن لاءِ هڪ آڱر ڪڍي ٿو ته سندس ٽي آڱريون اُن ڏانهن اِشارو ڪن ٿيون. اِنڪري اَسانکي سوچي سمجهي ڳالهائڻ گهرجي. جيڪڏهن ڳالهائڻ جائز ۽ ضروري هجي ته اَهڙيون ڳالهيون ڪجن، جن مان ٻين کي فائدو رسي. جيڪڏهن ڪو ڪنهن جي گِلا ڪري رهيو آهي، ته تون ڪو بهانو ڪري اُتان اُٿي وڃ يا اُتي ڳالهه ڦيرائي، ڪجهه سنو ڳالهائي. اُتي اِها ڳالهه ياد ڏيار، ته جيڪڏهن اَسان کان ڪا خطا نه ٿي آهي ته اَسان جي خوش نصيبي فقط اُپائڻهار جي ٻاجهه سان ٿي آهي. ۽ ساڳئي وقت گِلاخور کي نرمائيءَ سان سمجهاءِ جيئن اَڳتي زبان تي اَهڙو گفتو نه آڻي، ۽ گِلا ٿيل جو ڪو چڱو گڻ توکي سُجهندو هجي ته اِهو ورنن ڪر. اِهي حرف ڪو دل سان هنڌائي، ته اِها گِلاخوريءَ سندي برائي توڙي اِن مان جيڪي اَنيڪ گناهه ٿا ڦٽن، سي هوند جهٽ گهڙي ۾ ٿي وڃن.

- اَڌياپڪ شاگردن کي ڌيان سان پڙهڻ لاءِ چوندو. اِن تي گفتگو ڪرائيندو.
- پرائي پچر ۾ اَجايو وقت نه وڃائڻ گهرجي، اِن جي اَهميت سمجهائيندو.

3

سنڌي ڏڻ وار

پنڊت ڪشنچند ٽوپڻداس جيٽلي (1995ع - 1910ع) سنڌي سماج جي اُنهن ٿورن ودوانن ۾ ڪوجنيڪن مان هڪ آهي، جن قديم سنڌي زبان، سپيتا، اتهاس ۽ سنڌي ماڻهن تي نور نچوئي رچنا ڪئي آهي. پنڊت جيٽلي سنسڪرت ساهتيہ جو ڄاڻو هوندي ڪاليداس جي 'ميگهدوت' جو سنڌيءَ ۾ انواد ڪيو هو پونا مان 'سنڌي سونهون' نالي هڪ کوجناتمڪ رسالو ڪيڊندو هئو. هيءُ ليک 'سنڌي ڏڻ وار' ڪتاب مان ڪنيل آهي.
هن ليک ۾ سنڌي ڏڻ وارن بابت دلچسپ ڄاڻ ڏنل آهي.

پڙو، پڙهو ۽ سمجهو.

چيٽي چنڊ

سنڌي سماج ۾ چيٽي چنڊ جي مهتا وڏي آهي. وڪرم سنبت ١٠٠٧ يعني عيسوي سن ٩٥٠ ۾ سنڌين جي اِشٽ ديو، شري اُڏيري لال، نصرپور ۾ شري رتن راءِ لهاڻي جي گهر، ماتا ديوڪيءَ جي گرڀ مان جنم ورتو. اها سهائي ٻيج جي تٿي ۽ ٿارونءَ جو ڏينهن هو. اُڏيري لال، اُن وقت جي حاڪم مرک شاهہ جي ظلمن کان سنڌي هندو سماج جي رکشا ڪئي. سنڌي هندو سماج ۾ شري اُڏيري لال کي وروڻ ديوتا جو اوتار مڃيو وڃي ٿو، جنهن جي 'رگ ويد' ۾ گهڻي مهما ڪئي ويئي آهي.

ورهاڱي کان پوءِ ڀارت ۾ سنڌي هندن چيٽي چنڊ کي 'سنڌيت جو ڏينهن' ڪري ملهائڻ شروع ڪيو آهي.

اکڻ ٽيج

هيءُ ڏڻ ويساک جي سهائي ٽين ٽٿيءَ تي ٿئي ٿو. اکڻ ٽيج جو سنسڪرت روپ آهي ’اڪشيہ ترتيا‘. ’اڪشيہ‘ معنيٰ جيڪو کٽہ نہ ٿئي، سدائين قائم رهي. تنهن ڪري اڄوڪي ڏينهن ڪيل دان هميشه قائم رهي ٿو. ڀڳوان پرسرام اڄوڪي ڏينهن جنم ورتو هو، جنهن مريادا جو پالن نہ ڪندڙ مغرور کترين جو ٢١ دفعا سنگهار ڪيو.

چاليهو

آکاڙ جي مهيني ۾ سڄ جنهن ڏينهن ڪرڪ سنڪراتي ۾ اچي تنهن ڏينهن کان وٺي لال جو چاليهو شروع ڪبو آهي. چوماسو بہ ساڳئي ڏينهن کان شروع ٿئي ٿو. هي ڏڻ سنڪراتيءَ سان لاڳاپو رکي ٿو. ڪرڪ سنڪراتيءَ کان شروع ڪيل ورت سنگهہ سنڪراتيءَ جي ڏينهن چاليهن ڏينهن پورو ڪجي ٿو. اهو لڳ ڀڳ جنماشٽميءَ جي آس پاس اَچي ٿو.

گوگڙو - نانگہ پنچمي

سانوڻ جي سهائي پنجئن تي نانگہ اَڳيان کير - ڦل رکي پوڄا ڪبي آهي. نانگہ، بہ ڪال جو روپ آهي. هن ڏڻ مان جيو ديا جي ڀاونا بہ ظاهر آهي ۽ ٻڌايل آهي تہ دشمن سان بہ ڀلائي ڪجي. ڪنهن جو مَنو نہ ٽڄي.

تيجڙي

سانوڻ جي اونداهي ٽيج يعني ٽين تاريخ تي ڪماريون ۽ سهاڳڻيون تيجڙيءَ جو ورت رکنديون آهن. سانوڻ جي سهائي گيارس تي براهمڻ مٽ پوکيندا آهن، جيڪي تيجڙيءَ تائين وڏي هٿ جيڏا سلا ٿيندا آهن. تيجڙيءَ ڏينهن ماڻهو اهي سلا براهمڻ جي گهران ڪٽي ايندا آهن. ورت واريون منجهند جو اهي سلا پينگهي ۾ رکي لوڏينديون آهن. سنجها جو براهمڻ کان آکاڻي ٻڌي، چنڊ کي ارگ ڏيئي، ورت ڇوڙينديون آهن. چنڊ کي ارگ ڏيڻ وقت چونديون آهن :-

”هٿ ڪري پير ڪرِي،
ارگ ڏيون ڪوٺي چڙهي،
چندرما نکتو کهنبا ويس ڪري،
گوريون ڏينس کير ڪٽور ڀري.“

وڏي ٽڏڙي

سانوڻ جي اونداهي ڇٺ تي لولا پچائي دانگي ڻاربي آهي ۽ ستئن تي نندن وڏن کي ٿڌو کائبو آهي. چنڊي وقت چئبو :

’سانوڻ ۾ ستئن آئي، آئي ڪرشن پکشي،
مان سيتلا پوڄيان، پٽن پوٽن وڇ ڪري،
تو در نوائي، ميري وينتي سٽيچ،
ڏيچ آٽ - سات (هرشت پرشت تندرست ٻار)

لاڪڙو، ساڪڙو، هنبسرو، ڊپسرو، نندي مائي،

وڏي مائي، لنگهي پيا پار، ستي سيتلا جي آڌار.‘‘

مهالڪشميءَ جا سڳڙا

بدي جي سهائي ائٽن تي هيٺ ۾ رڱيل ست جي سورهن تندن واري ڌاڳي ۾ سورهن ڳنڍيون ڏيئي مهالڇميءَ جي آڪاڻي ٻڌي سڳڙو ٻڌبو آهي. وري اونداهي، ائٽن تي ڇوڙبو آهي.

لال لوئي

هيءُ ڏڻ اُتراڻ کان هڪ ڏينهن اڳ ٿئي ٿو. اڄ کان ڇهه هزار سال اڳ نئون سال ناهري مهيني کان شروع ٿيندو هو. جيڪو هن وقت چيٽ کان شروع ٿئي ٿو. نئون سال هميشهه بهار جي مند ۾ شروع ٿيندو آهي، جنهن کي جوتش ۽ ’ڌرم شاسترن‘ ۾ ’وسنت سنپات‘ چئجي ٿو. ويدڪ زماني ۾ ان ڏينهن تي رشي - مني يڳيہ - هون ڪندا هئا. هيءُ لال لوئي ڏڻ اُنهيءَ پراچين ڏڻ جي نشاني آهي.

اُتراڻ - تر موري

جوتش ۾ ’ميش‘ وغيره ٻارهن راسيون آهن، جن کي سنڪراتي چئبو آهي. سج هرهڪ سنڪراتيءَ ۾ هڪ مهينو رهي ٿو. هنن ۾ مڪر راس کان وٺي مٿن تائين ڇهن راسين کي ’اُتراڻ‘ چئجي ٿو ۽ ڪرڪ راس کان وٺي ڌن راس تائين ڇهن راسين کي ’دڪشڻاين‘ چئبو آهي. اُتراڻ واريون ڇهہ راسيون ديوتائن جو هڪ ڏينهن آهي ۽ دڪشڻاين واريون ڇهہ راسيون رات آهن. جڏهن مڪر راس ۾ سج پرويش ڪري ٿو، انهيءَ ڏينهن کي اُتراڻ چئجي ٿو. اُن ڏينهن ترن سان گڏ مورين جو دان خاص چيل آهي. تر ۽ موريون بلغم کي گهٽائينديون آهن، جيڪو سياري ۾ سٽين ڪاڏن ڪائڻ ڪري سرير ۾ وڌي وڃيٿو.

مٿي ٻڌايو ويو آهي تہ اُتراڻ واريون ڇهہ راسيون ديوتائن جو ڏينهن آهي. ڌرم شاسترن انوسار جيڪو اِنسان اُتراڻ وارين راسين ۾ سرير ڇڏي ٿو، اُهو ديو لوڪ (سرڳ) ڏانهن وڃي ٿو. اهو ئي ڪارڻ آهي جو ڀيشم پتامهہ ڪرڪيتر جي لڙائيءَ ۾ گهايل ٿي تيرن جي سيڄا تي تيسين پيو رهيو، جيسين اُتراڻ شروع ٿئي.

نوان لفظ

مهتا - اهميت
سمبت - شروعات، اڇڻ
دانگي - نڪر جو ٽڪو
ڏيج - ڏجاءِ

منو - دشمن
ڪنهنبا - ڪيسري رنگہ وارا
ترتيا - ٽيج
اشٽ ديو - ديوتا

هرج - نقصان
اڪشيہ - ناس نہ ٿيندڙ
نواٽي - جهڪيس، نوڙيس
سنگهار - وڏ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن مان هرهڪ جو جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو.

١) چاليهو ڪڏهن پورو ٿيندو آهي؟
٢) لال لوئي ڪڏهن ملهائي ويندي آهي؟
٣) ”سنڌيت جو ڏينهن“ ڪڏهن ملهايو ويندو آهي؟
٤) وڏي ٿڌڙيءَ جي ڪهڙي اهميت آهي؟

سوال.٢. هيٺين جا ٿوري ۾ جواب لکو.

١) ڇيٽي چنڊ جو ملهايو ويچي ٿو؟
٢) اَکڻ تيج جو ڏڻ ڪڏهن ملهايو ويندو آهي ۽ ان ڏڻ جي ڪهڙي اهميت آهي؟
٣) اُتراڻ ڇاکي ٿو چئجي؟ اُن ڏينهن تي ڇا دان ڪيو ويندو آهي؟

سوال.٣. (الف) هيٺين جا ضد لکو.

ڌرم، ڏينهن، ديوتا، جنم، ظاهر

(ب) صفتون ٺاهيو.

اَڄ، اوندهه، ديا، سماج، سال

(ث) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

منهنجو، سڄ، ۾، اڃي ٿو سدائين.

پورڪ اَڀياس

١. تڪر تي عملي ڪم

لال لوئي

هيءُ ڏڻ اُتراڻ .... پراچين ڏڻ جي نشاني آهي.

(الف) چوڪنڊا پورا ڪريو. (نئين سال سان لاڳاپو رکندڙ ڳالهيون)

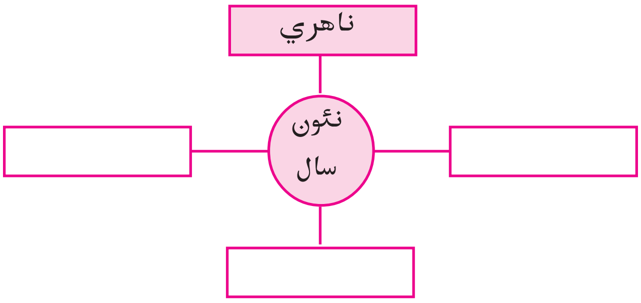

(ب) هڪ لفظ ۾ جواب ڏيو.

١) نمبر ڏيکاريندڙ لفظ.
٢) لال لوئي ڪان پوءِ ايندڙ ڏڻ.
٣) هن وقت نئين سال جو پهريون مهنو.
٤) پراچين زماني جي نشاني.

(ب) برئڪيٽ ۾ ڏنل هدايت موجب ڪاروائي ڪريو.

١) هيءُ ڏڻ اُتراڻ کان هڪ ڏينهن اڳ ٿئي ٿو.
(ليڪ ڏنل لفظ بدران مناسب ڏڻ سمجهي جملو وري لکو.)

٢) نئون سال هميشھ بهار جي مند ۾ شروع ٿيندو آهي.
(ليڪ ڏنل لفظ جو ضد ڪم آڻي نئون جملو ٺاهي لکو)

٣) هيءُ لال لوئي ڏڻ اُنهيءَ پراچين ڏڻ جي نشاني آهي.
(ليڪ ڏنل لفظ استعمال ڪري نئون جملو لکو)

٤) جنهن کي جوتش ۽ ڌرم شاسترن ۾ ”وسنت سنپات“ چئجي ٿو.
(ليڪ ڏنل لفظ ڇا بابت ڪم آندل آهي)

٢. ڀارت ۾ الڳ الڳ ذاتين جا مکيہ ڏڻ لکو.

٣. توهانجي پاڙي ۾ رهندڙ (سنڌين کانسواءِ) ٻئي ڪنهن ذات جي پوشاڪ، ڏڻ، ريتيون رسمون وغيره جي باري ۾ توهان کي جيڪا ڄاڻ آهي لکو.

٤. ”منهنجو وڻندڙ ڏڻ“ وشيہ تي مضمون لکو.

٥. ڪلاس ۾ سنڌي ڏڻن بابت گفتگو ڪري وڌيڪ ڄاڻ حاصل ڪريو.

٦. پنهنجي دوست يا ساهيڙيءَ کي خط لکي ڏياريءَ جي موڪلن ۾ پاڻ وٽ گهرائڻ جي نينڊ ڏيو.

سِنڌي ڪلا ۽ طعام

ڏسو، ڄاڻيو، ٻڌايو.

- ماستر شاگردن کي چتر ڏيان سان ڏسڻ لاءِ چئي اُن تي گفتگو ڪرائي. هرهڪ شاگرد کي اُن بابت ٻڌائڻ لاءِ همٿائي.

4 وطن لئہ جانِ ڀي صدقي

”گووردن شرما ”گهايل“ (سن ١٩٣٧ع) سنڌي ٻولي، ساهتيہ تعليم، ڪلا ۽ پترڪار جي کيتر ۾ پنجن ڏهاڪن کان سرگرم رهيو آهي. هن جا سنڌي هنديءَ ۾ ڪيترائي ڪتاب ڇپيل آهن. ”ميڙي چونڊي“ تي راشٽريہ سنڌي ڀاشا وڪاس پريشد (NCPSL) ڀارت سرڪار طرفان سن ٢٠٠١ع ۾ انعام مليل اَٿس.
هِن ليک ۾ هيمونءَ ڪالاڻيءَ بابت ٻڌايو آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ اَداڪاري ڪريو.

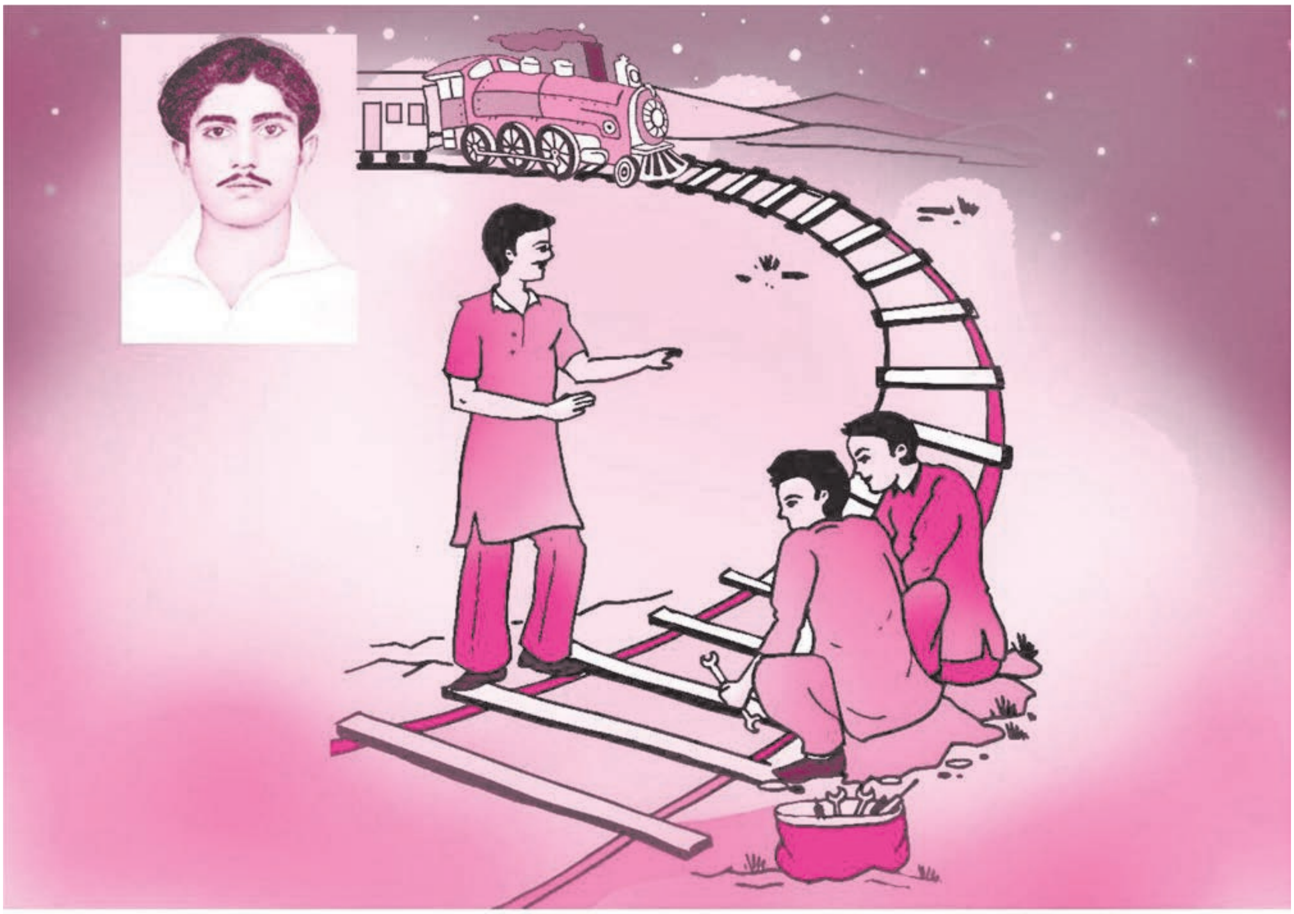

اسٽيج تي جهڪي روشني آهي. هڪ پاسي کان هڪ نوجوان اَچي ٿو.

ساٿي ١ : هي ديش بچائڻ جو قسم کائون ٿا. دشمن کي مِٽائڻ جو قسم کائون ٿا. (ٻہ دفعا)

(ٻئي پاسي کان هڪ ٻيو نوجوان اَچي ٿو.)

ساٿي ٢ : او منهنجا پيارا وطن، پيارا وطن،

تو تان قربان قربان من جند ۽ جان. (ٻہ دفعا)

ساٿي ١ : اَدا! اڃان هيمون نہ پهتو آهي.

ساٿي ٢ : ضرور ڪا سازش سِٽيندو هوندو.
او گهايل! هرهندواسيءَ کي اِقرار اِهوئي ڪرڻو آ
هن ديش جي خاطر جيئڻو آ، هِن ملڪ جي خاطر مرڻو آ.

(هڪ پاسي کان هيمون اسٽيج تي اَچي ٿو)

هيمون : ڀارت ماتا جي جئہ. منهنجا ساٿيو!
هاڻي وقت وڃائڻو ڪونهي. ڌيان سان ٻُڌو.

ساٿي ١ : ها ها، اَسين توسان گڏ آهيون. جيئن چوندين، تيئن ڪنداسين.

ساٿي ٢ : حڪم ڪَرِ هيمون جانِ حاضر آهي.

هيمون : ڌيان سان ٻڌو، اَسان جي ديش واسين کي قتل ڪرڻ لاءِ انگريزن جي هڪ ٽرين هٿيارن ۽ بارود سان ڀريل اڄ رات جو هتان لنگهڻ واري آهي.

ساٿي ١ : حڪم ڪر پيارا، تون ڇا ٿو چاهين؟

ساٿي ٢ : سکر جي هن ڪڙڪ سياري جي رات اسان کي ڏڪائي نہ سگهندي.

هيمون : هلو تہ رِٿيل رٿا موجب مِلي اُن ٽرين کي ڪيرائي مُلڪي محبت جو مثال قائم ڪريون.

ساٿي ١ : قبول آ، قبول آ.

ساٿي ٢ : فِش پليٽس ڪيڍڻ لاءِ هٿوڙو ۽ پانو لڪائي آندا اَٿم.

هيمون : پوءِ دير ڇا جي؟

(ٽيئي ڄڻا هڪ پاسي ويهي ڪم کي لڳي وڃن ٿا. ٺڪ ٺڪ جو آواز اَچي ٿو)

هيمون : سکر پُراڻي ۾ سکر بسڪوت فيڪٽري جي آس پاس گهڻو ڪري انگريز پوليس وارا پهرو ڏيندا رهندا آهن. ان ڪري ساوڌان رهجو.

ساٿي ١ : مهاتما گانڌيءَ چيو آهي ”ڪرو يا مرو“

ساٿي ٢ : ”سرفروشي ڪي تمنا اَب هماري دِل ۾ هئہ، ديکنا هئہ زور ڪتنا بازوئي قاتل ۾ هئہ!“

هيمون : شاباس ساٿيو!
تُنهنجي رکشا لاءِ ماتا ڪيترن، پنهنجي سِرَ سان اَڄ ٻَڌو آهي ڪفن.

(وري ٺڪ ٺڪ جو آواز ٻڌڻ ۾ اچي ٿو)

(اوچتو هڪ پاسي کان ٽارچ جي روشني ٺنهي تي پوي ٿي)

هيمون : مونکي ڏيو هٿوڙو ۽ پانو، ڳم ٿي وڃو جلدي، هيءَ مشعال اُجهامڻ نہ ڏجو.

(ٻئي ساٿي هڪ پاسي هليا ٿا وڃن)

(هيمون پنهنجو ڪم ڪندو ٿو رهي. اوچتو هڪ پاسي کان هڪ پوليس وارو اَچي ٿو)

پوليس : خبردار، شيطان! جي ڀڄڻ جي ڪوشش ڪئي اَٿيئي. آنڍا ٻُڪيون ڪري ڇڏيندو سانءِ.

هيمون : آزادي گهرجي ماڻهن جي، آزادي پياري ڀارت جي آزادي سيني ڌرمن جي، آزادي پياري ڀارت جي.

پوليس : خاموش! بدتميز، خبر پوئي ٿي تہ ڪنهن جي سامهون بڪواس ڪري رهيو آهين؟

هيمون : سوُري جِن جي سيج مَرَڻُ تنين مُشاهدو جناب، ارمان صرف ان ڳالهہ جو اٿم تہ هندستاني هوندي بہ اوهان فرنگين جي طرفداري ڪري رهيا آهيو. توهان کي لڄ اَچڻ گهرجي.

پوليس : اي ڇوڪرا! تون مونکي تو نصيحت ڏين؟ ٺيڪ آهي، تو وانگر مان بہ هندستاني آهيان. سچ سچ ٻڌاءِ توسان گڏ ٻيا ڪير ڪير هئا؟ مون سندن آواز ٻڌو هو.

هيمون : (کِلندي کِلندي) مون سان گڏ ڪير هئا؟ ڇتا چالاڪ سپاهي ٿا لڳو. هِت مان، فقط مان ئي هوس ۽ اَوهانجي سامهون بہ آهيان. منهنجا ساٿي تہ هيءُ هٿوڙو ۽ پانو آهن.

پوليس : ڪوڙُ نہ ڳالهائي جوان! سڀ سزائون معاف ڪرائي ڇڏيندوسانءِ، منهنجو مطلب آهي، گرفتاريءَ کان بہ ڇُٽي پوندين.

هيمون : ڪيڏي نہ وڏي دِل ٿا رکو، آخر آهيو تہ اَوهين بہ هندستاني نہ؟

پوليس : منهنجو وقت برباد نہ ڪَرِ. سَچُ ٻڌاءِ. تنهنجي عمر تي قياس ٿو اَچيم، نہ تہ ڦاسيءَ کان بچي ڪين سگهندين.

هيمون : ڦاسي! ڦاسي سزا آهي يا انعام؟ ڇا ڀڳت سنگهہ کي ڦاٿائي ڇڏيو اَٿو. مون جهڙن ناچيز ديش ڀڳتن لاءِ ڦاسي، سزا نہ پر اَنمول سوغات آهي.

پوليس : هنيلا نوجوان! پنهنجي اَبي اَمڙ جو خيال ڪر، يار دوستن تي ڇا گذرندي اُن تي ويچار ڪَرِ.

هيمون : آفيسر منهنجي ڳالهہ ٻُڌي ڇڏ. منهنجي ماءُ پيءُ لاءِ ديش جو هر نوجوان هيمون سمان رهندو. منهنجي خون جي قطري قطري مان هڪ نئون هيمون جنم وٺندو. هاڻي ٻڌاءِ ڪٿي پهچندا تنهنجا خودغرض حاڪم؟

پوليس : آخرين موقعو ڏيانءِ ٿو. سچ ٻڌاءِ تہ توسان گڏ ٻيا ڪير ڪير هئا؟ نہ ٻڌائيندي تہ هٿڪڙيون هڻي قيد جي اونداهي ڪمري ۾ ڦٽو ڪرائيندوسانءِ.

هيمون : (زور زور سان کلندي) آڪٽوبر ١٩٤٢ جي ٢٣ تاريخ رات جو اونداهيءَ ۾ ثواب جهڙو ڪم ڪرڻ لاءِ، قيد جي اونداهي ڪوٺري... مزو اچي ويندو.

هيمون : (هال ۾ ويٺل سيني ماڻهن کي پرڻام ڪندي)

او ماتائن جا لال اُٺو، او ڀارت ديش جا پال اُٺو. آزاديءَ جا رکپال اُٺو، او هر دشمن جا ڪال اُٺو.
وندي ماترم، ڀارت ماتا جي جئہ.

نوان لفظ

اِقرار ڪرڻ - اَنجام ڪرڻ.
قياس ڪرڻ - ديا ڪرڻ.

اُڃهامڻ - وسامڻ.
سوغات - سوکڙي.

سوُري - ڦاسي.
خود غرض - مطلبي، سوارٿي.

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب هڪ يا ٻن جملن ۾ لکو.

١) هيمونءَ ۽ سندس ساٿين گڏجي ڪهڙي رٿا رٿي؟
٢) پوليس وارو هيمونءَ کي ڪنهن جو خيال ڪرڻ لاءِ چوي ٿو؟
٣) هيمون، پوليس واري کي پنهنجي ساٿين جا ڪهڙا نالا ٻڌايا؟

سوال.٢. هيٺيان جُملا ڪنهن، ڪنهنکي چيا آهن؟

١) ”هي ديش بچائڻ جو قسم ڪائون ٿا؟“
٢) ”هاڻي وقت وڃائڻو ڪونهي.“
٣) ”فِش پليٽس ڪيڏڻ لاءِ هٿوڙو ۽ پانو لِڪائي آندا اَٿم.“
٤) ”خبر پوئي ٿي تہ ڪنهن جي سامهون بکواس ڪري رهيو آهين؟“
٥) ”ڪيڏي نہ وڏي دل ٿا رکو.“

سوال.٣. هيٺين لفظن جا ضد لکو.

دشمن، نوجوان، آزادي، چالاڪ، سچ

سوال.٤. هيٺين اِصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

اِقرار ڪرڻ، قياس ڪرڻ، روانو ٿيڻ

سوال.٥. هيٺيان لفظ ڳالهائڻ موجب سڃاڻو.

هاڻي، شاباس، ۾، پيارت، سکر

سوال.٦. هيٺين لفظن مان صفتون ٺاهيو.

خبر، پيار، سچ، اڄ

سوال.٧. هيمونءَ کي پوليس وارو ڇو پڪڙي ويو؟

پورڪ اَڀياس

١) ايڪانڪي تي آڌار رکندڙ مشغوليون.

(الف) هيٺ ڏنل لفظن لاءِ ساڳيءَ معنيٰ وارا لفظ لکو.

لڇ، برباد، ڀُلائي، قطري قطري، جوش

(ب) جوڙا ملايو.

سوُري جن جي سيج	جند ۽ جان
آزاديءَ جا رکپال اُٿو	لڳيندي هر برس ميلي
شهيدون کي چِتائون پر	مرڻ تنين مشاهدو
تو تان قربان	او هر دشمن جا ڪال اُٿو

(ب) ”ضرور ڪا سازش سٽيندو هوندو.“

۱) اِها سٽ ڪنهن، ڪنهنکي چئي آهي؟

۲) ڪنهن بابت چيل آهي؟

۳) ضرور لفظ بدران ٻيو مناسب لفظ ڪم آڻي جملو وري لکو.

۴) سٽ مان ضمير ڳولهيو.

(۲) هيٺ ڏنل آزاديءَ جي پروانن بابت ڄاڻ حاصل ڪري ڪِلاس ۾ ٻڌائڻ لاءِ چئو.

چندر شيکر آزاد — آچاريہ ڪرپلاڻي — راجگرو — وير ساورڪر

(۳) سائي کي سهي ڪونہ، ٻکي کي ڏي ڪونہ. اِها چوڻي سمجهايو.

(۴) ماسٽر شاگردن کي الڳ الڳ ڪردار ڏيئي ڏنل ايڪانڪي ناٽڪ جي روپ ۾ ڪلاس ۾ پيش ڪرڻ لاءِ چوندو.

ٻاڻ ڪريان - ٻاڻ سکان

اَ، ڪُ، بد، اڻ، غير

اِهي اکر اَڳياڙين جي روپ ۾ ڪم آڻي ضد ٺاهي سگهبا آهن.

مثال :-

ضد

’اَ‘

سهڪار - اَسهڪار

سنتوش - اَسنتوش

ڌرم - اَڌرم

’ڪ‘

سنگ - ڪُسنگ

روپ - ڪُروپ

نياءُ - ڪُنياءُ

’بد‘

نام - بدنام

فضيلت - بد فضيلت

نصيب - بد نصيب

’اَڻ‘

ٺهڪندڙ - اَڻ ٺهڪندڙ

هوند - اَڻ هوند

وڻندڙ - اَڻ وڻندڙ

’غير‘

حاضر - غير حاضر

واجب - غير واجب

مناسب - غير مناسب

اَهڙي نموني هيٺين جا ضد لکو :

تيز ...... ضروري ......

واقف ...... سمرٿ ......

دعا .... سنگ ....

5 مهمان

هيءُ مذاقي سبق آهي. هن سبق ۾ مهمان بابت ٻڌايل آهي تہ اُن ۾ ڪهڙا گڻ هئڻ گهرجن. جيڪڏهن مهمان بي واجبي هلت هلي ٿو تہ اِهو ميزبان لاءِ مصيبت جو ڪارڻ بڻجي ٿو.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

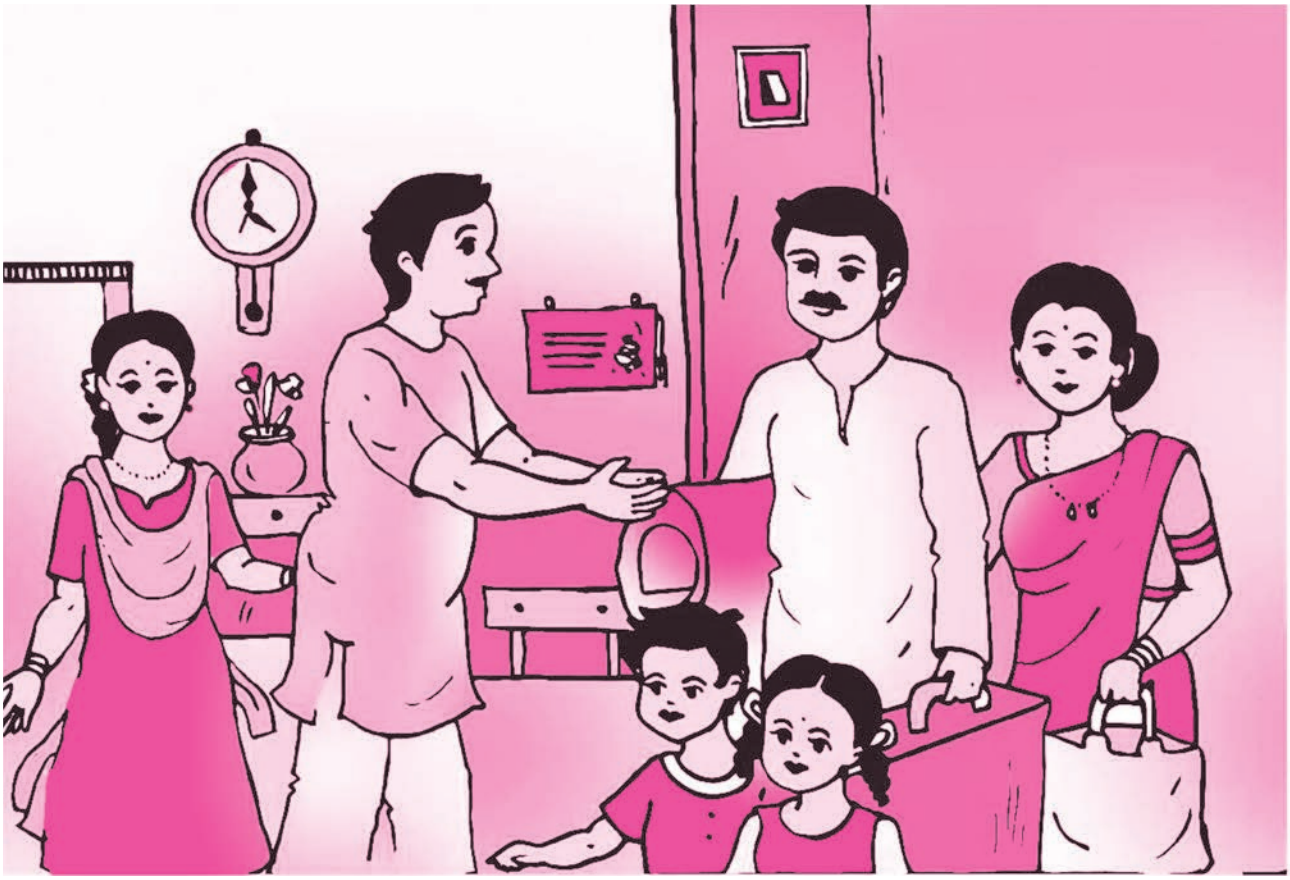

چوندا آهن تہ مهمان ڪنهن نصيب واري جي گهر ايندو آهي. چاڪاڻ تہ اُن کي ڀڳوان جو روپ ڪري ليکيو ويندو آهي. سو منهنجو بہ پاڳ کليو، جڏهن رات جو ساڍي ٻارهين بجي اَسان جي ِگهر مهمان اَچي وارد ٿيا. اسين گهر جا ڀاتي ڪائي پي سپ اون لاهي منڙي ننڊ ۾ سمهيا پيا هئاسين. اوچتو دروازي تي ٺڪ ٺڪ جو آواز ٿيو. در کولي جان ڪٽي ڏسان تہ اَسانجو هڪ پريون مائٽ پنهنجي پتني ۽ ٻن ٻارن سميت هڪ پيتي ۽ بسترو جهليو ٻاهر بيٺو آهي. مون ٻاهرئين نموني منهن تي مرڪ آڻي کين چيو، ”اچو سائين، ڀلي ڪري آيا.“ مهمان آکڻ لڳو، ”توهان تہ اسان وٽ اچو ڪونہ ٿا. آخر اسان کي ئي توهان جي اُڪير لڳي. دل ۾ سوچيم تہ ٻارن کي وئڪيشن آهي، چو نہ توهان وٽان بہ ٿي ڏينهن گهمي ڦري وڃون.“

پيتي بسترو ونڊي مان اُنهن کي اَندر اچڻ لاءِ چيو. ڪُمهلي وقت مهمانن کي آيل ڏسي منهنجي شريمتيءَ جي پيرن هيٺيان زمين کسڪي ويئي. تڏهن بہ ٻاهرئينءَ طرح اُنهن جو آدرستڪار ڪيائين. کين روٽي پاڻيءَ جي آڇ ڪيائين. مهمان جي گهر واريءَ اُمالڪ چيو ”صبوح جو ٻارهين وڳي گاڏيءَ ۾ وينا

آهيون. مٿان هيءَ مهل ٿي آهي. ٻارن نه ڪجهه کاڌو آهي نه ڪير پيتو آهي.‘‘

منهنجي گهر واري اَندر ۾ سوڙ ۾ پي آيل مهمانن لاءِ روٽي تيار ڪئي. گهر ۾ ڪير بلڪل ڪونه هو. کير لاءِ پاڙي وارن جو در کڙڪايوسين. مشڪل سان ٿورو کير مليو. ٻن پلنگن تي وڇايل بسترن تي مهمانن کي سمهاري، اَسين گهر جا ڀاتي هيٺ فرش تي ئي سمهي پياسين.

صبوح جو منهنجي زال چانهه تيار ڪئي. مهمان منهن ۾ گهنج وجهي چيو، ’’اَسين ته صبوح جو گهاٽي کير واري ڪافي پيئندا آهيون. اُن سان گڏ بسڪيٽ پڻ کائيندا آهيون.‘‘ دل جو سور دل ۾ پي بازار ۾ ويس. قسمت سان هڪ دوڪان کليل هو. ڪافيءَ جو ڏٻو ۽ بسڪيٽ وٺي آيس. تنهن کانپوءِ درجي به درجي سندن فرمائشون وڌنديون ويون. نيرن، منجهند ۽ رات جي روٽيءَ وقت منهنجي گهر واريءَ کي سوادي ۽ لذيذ طعام ناهڻا پيا. مگر مهمان جون ڪسرون هوءَ برتنن مان ڪڍڻ لڳي. ٻاسڻن جي ٺڪا ٺوڪي لڳي ويئي. دلداري ڏيندي چيومانس، ’’ڀاڳن ڀري! مهمان ته ڪنهن ڀاڳن واري وٽ ايندا آهن. ائين خفي نه ٿيءُ.‘‘

خير، ٻن ٽن ڏينهن لاءِ آيل مهمان پورو هڪ هفتو رهيا. ڪنهن ڏينهن برلا مندر ته ڪنهن ڏينهن جهولي لعل مندر ڏسڻ لاءِ پنهنجي اِڇا پرگهٽ ڪيائون ته ٻئي ڏينهن مڪتي ڌام ۽ گنگا گهاٽ گهمائڻ لاءِ چوڻ کان به ڪين هٻڪيا. مونکي آفيس مان موڪل وٺي مهمانن سان گڏ شهر جي پرڪرما ڏيڻي پيئي. رڪشا وغيره جو ڀاڙو ڏيڻ لاءِ مهمان مهاشيه پنهنجو ٻٽوئون ڪونه کوليو. مون اِهو سڀ ڪجهه ڀاڙتي هموار ڪيو.

وڃڻ واري ڏينهن مهمان مهاشيه پنهنجي آخرين اِڇا ظاهر ڪندي چيو، ’’ٻڌو اٿم ته اوهانجي شهر جا بيهه ۽ ڀاڀوڙا ڏاڍا مشهور آهن.‘‘ مون ڪنڌ ڌوڻي ها ڪئي ته جهٽ منهن کوليندي چيائين، ’’مونکي پاڙي اوڙي وارن به چئي ڇڏيو آهي ته اَسان لاءِ پڻ وٺي اَچجُ.‘‘ مون اِنڪار ڪونه ڪيو. مهمانن کي مارڪيٽ ۾ وٺي هليس. پورا پنج ڪلو گرام بيهه ورتائين ۽ ٻه ڌڙن ڀاڀوڙا. مان پنهنجي حالت تي افسوس ڪائڻ لڳس.

خير، مهمان سک سان روانا ٿيا. ٻئي ڏينهن دفتر ۾ جڏهن پهتس ته اُهو پگهار جو ڏينهن هو. پگهار ملي ڏسان ڪٽي ته صاحب اُنهن ستن ڏينهن جي پگهار ڪاٽي ڏني هئي. منهنجون ٻه به ويئون ته ڇهه به ويئون. شريمتي مون تي ڏمرجڻ لڳي. مان اَهڙو ڪچان جهڙي پت.

مان پرماتما کي پرارٿنا ڪرڻ لڳس ته اي پريو! اَسان وٽ مهمان اَچن. اُن لاءِ مونکي ڪابه شڪايت ڪانهي، مگر اسان جي عزيزن کي مهمان ٻڻجڻ سيڪار ته تنهنجو شڪرگذار رهندس.

نوان لفظ

ڪُمهلو	بي وقتو	وارد ٿيڻ	پهچڻ	اون	فڪر
نصيب	ڀاڳ	آدرستڪار	مرحبا، آجيان	اُڪير	سڪ
دفتر	آفيس	لذيذ	سوادي	اُمالڪ	يڪدم
ڏمرجڻ	ڪاوڙجڻ	هموار ڪرڻ	جوابداري ڪڻڻ	خفي ٿيڻ	پريشان ٿيڻ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

١) مهمان کي ڪنهنجو روپ ڪري ليکيو ويندو آهي؟
٢) مهمان جي گهرواريءَ ڪاڏي جي آچ جو ڪهڙو جواب ڏنو؟
٣) مهمان جون ڪهڙيون فرمائشون هيون؟
۴) مهمان وڃڻ وقت ڪهڙي آخرين اِڇا ظاهر ڪئي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا ٿوري ۾ جواب لکو.

١) آيل مهمانن جي ڪري ليکڪ کي ڪهڙيون تڪليفون درپيش آيون؟
٢) مهمانن کي روانو ڪرڻ کان پوءِ ليکڪ پرماتما کي ڪهڙي پرارٿنا ڪئي؟

سوال.٣. (الف) هيٺين جا ضد لکو.

اندر، سک، ڏينهن، مشڪل، سوادي

(ب) هيٺين جون صفتون ٺاهيو.

گهر، رات، شهر، قسمت، آخر

(ٿ) هيٺين اِصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

خفي ٿيڻ، اَفسوس ڪرڻ، هموار ڪرڻ، اِڇا ظاهر ڪرڻ

(د) وياڪرڻ موجب ڀاڱن جا لفظ سڃاڻو.

دل، اَفسوس، چاڪاڻ، سوادي، ايندا آهن، کي

(ڪ) ”مهمان ڀڳوان جو روپ آهي“ ان وشيه تي پنهنجا ويچار لکو.

پورڪ اَڀياس

(١) ٽڪر تي آڌار رڪندڙ عملي ڪم.

صبح جو منهنجي زال چانهه تيار ڪئي .... پاڻ تي هموار ڪيو.

(الف) هيٺيون خاڪو پورو ڪريو.

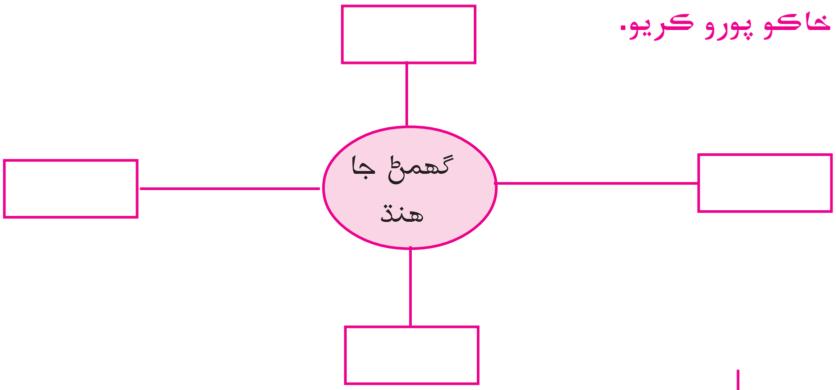

(ب) جوڙا ملايو.

(1)	سوادي	(i)	ڪافي
(2)	گهاٽو کير	(ii)	پرڪرما
(3)	رڪشا	(iii)	طعام
(4)	شهر	(iv)	پاڙو

(ٻ) ”دل جو سور دل ۾ پي بازار ۾ ويس“ ڏنل جملي ۾ دل ٻه دفعا ڪم آيل آهي. اَهڙيءَ طرح ٽڪر مان ٻيا جملا ڳولهيو جن ۾ ڪوبه لفظ ٻه دفعا ڪم آيل هجي.

(س) هيٺيان جملا ڪنهن ڪنهنکي چيا آهن؟

١) ”اسين ته صبوح جو گهاٽي کير واري ڪافي پيئندا آهيون.“

٢) ”ياڳن پري! مهمان ته ڪنهن ياڳن واري وت ايندا آهن.“

(٢) ’سُهڻا توهه پٽن تي گهٽا“ اِن چوٽي / اُپٽار تي روشني وجهو.

(٣) گهر ۾ آيل مهمان ۽ ٻن ياتين جي وچ ۾ گفتگو لکو.

(۴) توهانجي گهر ۾ آيل مهمان بابت آزمودو آيل ڪو واقعو لکي اَچي ڪلاس ۾ ٻڌايو.

(۵) ماستر ڪلاس ۾ هڪ سٺي مهمان جي گُڻن بابت گفتگو ڪرائي، شاگردن کي ’سُٺي مهمان جا گُڻ‘ گهران لکي اَچڻ لاءِ چوندو.

پاڙ ڪريان - پاڙ سڪان

٢) وچ واري چوڪنڊي ۾ مناسب اَکر وجهو جئن اُيپي ۽ آڏي نموني معنيٰ وارا لفظ ٺهن.

مثال :

	و	
م	ر	ڏ
	ٿو	

١)

	چ	
ش		ل
	ر	

٢)

	م	
ڻ		م
	ر	

٣)

	ط	
م		ظ
	ب	

۴)

	عا	
ر		ق
	ت	

۵)

	ح	
م		ر
	د	

٦)

	ڊ	
س		ڪ
	ڙ	

6

چترڪار ۽ چترڪلا

شري مينگهراج تلريجا (جنم : ۱۹۲۴) هڪ آدرش اڌياپڪ ۽ مايه ناز چترڪار هو. سندس ڪجهه مضمون الڳ الڳ مخزنن ۾ ڇپيا آهن.

هن سبق ۾ ليکڪ ٻڌائي ٿو تہ چترڪلا هڪ اَهڙو فن آهي جنهن وسيلي چترڪار پنهنجي چترن دواران من جي اُمنگن جو اِظهار گونگي ڀاشا ۾ ڪري ٿو.

پڙهو، پڙهو ۽ سمجهو.

چتر ڪيڙ جي ڪلا ايتري جهوني آهي، جيترو انسان ذات جو جنم. هيءَ هڪ گونگي ڀاشا آهي، جا هر ديش جا رهواسي سوَلائيءَ سان سمجهن ٿا. چترڪار پنهنجي اُمنگن جو اظهار چتر ذريعي ڪري ٿو. هو قادر جي قدرت کي ريکا، روپ ۽ رنگن وسيلي ظاهر ڪري ٿو.

جئن ڪوي يا ليکڪ پنهنجي ڀاشا جي واهڻ تي سوار ٿي سماج جا قسمين قسمين درشيہ پيش ڪري ٿو، نرتيہ ڪار پنهنجي ساريرڪ هلچل سان پيرن ۽ هٿن وسيلي ڀاوناڻ جو اظهار ڪري ٿو، سنگتراش هڪ پٿر مان مورتي جوڙي پنهنجي ڪلا سان ان ۾ جان پيري ٿو ۽ راڳينڊز پنهنجي مڌر ڪنٺ سان لئہ ۽ تال تي من کي موَج وٺائي ٿو، تيئن چترڪار پڻ قدرت جي ڪلاميہ درشين کان متاثر ٿي پنهنجي گوناگون رنگن سان قدرت کي ساڪار روپ ڏيئي سرجڻهار جي سونهن، عام ا ڳيان آڻي ٿو.

ڪا قوم ڪيتري ترقي ڪيل آهي، سندس سڀيتا جو ڪيترو وڪاس ٿيل آهي، انجي جاڻ چترڪلا مان پوي ٿي. چترڪار جو هڪ ئي چتر ڪيئي داستان پڌرا ڪري ٿو. جنهن لاءِ شايد ليکڪ کي ڪيترا پنا ڪارا ڪرڻا پون! چترڪار کي ايشور اهڙي اک عطا ڪئي آهي جو هوُ رواجي نظاري کي به رنگن سان سينگاري عام کي متاثر ڪري ٿو. جنهن ذريعي سوڪيم ۽ باريڪ پاوناڻن جو اِظهار بخوبي ڪري سگهي ٿو.

اَجنتا، ايلورا، ڪجوراهو وغيره جون غفائون ۽ اَسان جا پراچين مندر اُن جي ساک پرين ٿا. چترڪلا سڀيتا جو آئينو آهي.

ٻار کي سيکارڻ لاءِ چترڪلا هڪ قدرتي قدم آهي. سندس دماغي واڌاري لاءِ هيءُ سکيا جو هڪ سؤلو ۽ سريشٽ وسيلو آهي. ٻوليءَ ذريعي ڪجھ به سمجهائڻ ۾ ٻار اَسمرٿ آهي چو ته سندس اِڇا شڪتي ايترو واڌارو ڪيل ناهي ۽ نڪي وٽس ايترا لفظ ئي آهن؛ چتر وسيلي هو پنهنجا ڀاوَ ۽ آزمودا چڱيءَ طرح سان ظاهر ڪري سگهي ٿو. چتر دواران ڪجھ به سمجهائڻ يا سيکارڻ اِئين به ڀاشا کان بهتر آهي، چو ته چتر اُتساهه ڏياريندڙ ۽ اَثردائڪ ٿئي ٿو. جئن ڪهاڻي ٻڌائڻ کان بهتر آهي ته اُها پردي تي فلم دواران ڏيکارجي، تيئن ٻڌڻ کان سچ پچ ڏسڻ جو اَثر به ڪافي اَثردار ٿئي ٿو. چترڪلا ٻار جي شخصيت ناهي ٿي؛ صفائي ۽ سونهن لاءِ منجهس پيار تي پيدا ڪري. ٻار جو چتر ڏسي سندس من جو ڪتاب سؤلائيءَ سان پڙهي سگهجي ٿو.

اِهو ڪهڙو شخص هوندو جنهن کي قدرت جا نظارا ڏسي جيءَ ۾ جنبش نه ايندي هوندي؟ هرهڪ اِنسان سونهن جو شونقين آهي ۽ اَهڙي درشٽي قدرت سڀ ڪنهنکي نندپڻ کان ڏني آهي.

چترڪلا به هڪ تپسيا آهي، ايڪاگرتا جو سؤلو ۽ سرل ساڌن آهي. چترڪار جڏهن به ڪنهن رچنا جو نرماڻ ڪرڻ ۾ مشغول هوندو آهي تڏهن هوُ هڪ تپسوي مثل سنسار کي هڪدم ڀلجي ويندو آهي، پنهنجو پاڻ ۾ گُم ٿي ويندو آهي! ساڌنا، سماڌي ۽ تپسيا جو مول متو به ته اِهوئي آهي نه؟ جنهن ڪاريه ۾ مشغوُل آهيو، اُن ۾ پاڻ کي وڃائي ڇڏيو ۽ سهڻي نموني اُن کي پورو ڪريو.

نوان لفظ ۽ اصطلاح

اظهار ڪرڻ	ظاهر ڪرڻ	قادر	ايشور	واهڻ	سواري
متاثر ٿيڻ	اثر پوڻ	داستان	لنبي ڪهاڻي	پنا ڪارا ڪرڻ	گهڻو لکڻ
عطا ڪرڻ	ڏيڻ	بخوبي	چڱيءَ طرح	ساک پرڻ	شاهدي ڏيڻ
جنبش	جوش	مثل	وانگر	متو	اصول

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جو جواب هڪ ٻن سٽن ۾ لکو.

١) چترڪار پنهنجي اُمنگن جو اظهار ڪهڙي نموني ڪري ٿو؟
٢) نرتيه ڪار پنهنجي ڀاونائن جو اظهار ڪيئن ڪري ٿو؟
٣) ٻار جي لاءِ چترڪلا ڇو ضروري آهي؟
٤) ايڪاگرتا جو سؤلو ۽ سرل ساڌن ڪهڙو آهي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا ٿوري ۾ جواب ڏيو.

١) چترڪلا سپيتا جو آئينو ڪيئن آهي؟
٢) چترڪلا تپسيا آهي، سمجهايو.

سوال.٣. (الف) هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو.

انسان، سؤلو، خوش، نيڪي، ننڍو

(ب) هيٺ ڏنل لفظن جون صفتون ٺاهيو.

اثر، شوق، قدرت، سونهن، صفائي، شخص

(ٿ) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

سهڻو، تہ، آئينو، آهي، سندس، ڇاڪاڻ

(د) هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملي ۾ ڪم آڻيو.

(١) اظهار ڪرڻ (٢) متاثر ٿيڻ (٣) ساک پرڻ (٤) عطا ڪرڻ

پورڪ اَڀياس

١. ٽڪر تي آڌارت عملي ڪم

ڪا قوم ڪيتري ترقي ڪيل .... ڪتاب سولائيءَ سان پڙهي سگهجي ٿو.

١) برئڪيٽ ۾ ڏنل لفظ ڪم آڻي، فقري ۾ ليڪ ڏنل لفظ بدلايو.

(ذريعو، ڀاشا، ڏاڪو، ڪمزور)

ٻار ڪي سيکارڻ لاءِ چترڪلا هڪ قدرتي قدم آهي. هي سکيا جو هڪ سولو ۽ سريشٺ وسيلو آهي. ٻوليءَ ذريعي ڪجھ بہ سمجهائڻ ۾ ٻار اَسمرٿ آهي.

٢) هڪ سٽ ۾ جواب لکو.

(الف) قوم جي ترقيءَ جي ڇا مان ڄاڻ ملي ٿي؟
(ب) ٻُڌڻ ڪان وڌيڪ اثردار ڇا آهي؟

٣) هيٺيان چوکنڊا پورا ڪريو.

ٻار جي شخصيت ٺاهي ٿي

چترڪلا

٤) ٽڪر مان ڳهٽ ۾ ڳهٽ ٻه لفظ ڳولهيو.

پراچين	صفتون	فعل	تعليم سان واسطو رکندڙ

٢. برسات ۾ قدرت جو نظارو يا ڪنهن ٻه نظاري جو چتر ڪڍي اُن بابت لکو.

پاڙ ڪريان - پاڙ سکان

(١) هيٺ ڏنل هرهڪ گروهه ۾ ساڳيو اکر وجهي معنيٰ وارا لفظ تيار ڪريو.

ب		ڊ	م			
	و	ٿ	ڙ	ي		
ا	ڳ		ٿ	يِ		
چَ		ڇ	ٽ	و		
پَ	س	آ				
	و	ا	ڊ	ا	ر	
	س	م				
م	س	خ		و		
و	ا		ٺ			

(٢) توهانجي ايراضيءَ ۾ وڻن جي غير قانوني ڪٽائيءَ لاءِ اِطلاح ڪندي لوڪل اَخبار جي ايڊيٽر کي خط لکو.

(٣) ٻن دوست / ساهيڙين جي وچ ۾ ڪمپيوٽر جي اَهميت تي گفتگو لکو.

(٤) جيڪڏهن مونکي پر (wings) هجن ها ته .... اِن وشيه تي پنهنجا ويچار لکو.

ڀارت جون مشهور جڳهيون

ڏسو، جاچيو ۽ ٻڌايو.

قطب منار (دهلي)

تاج محل (آگرا)

سوريه مندر (ڪونارڪ)

بيبي ڪا مڪبرا (اورنگاباد)

سوني دربار (اَمرتسر)

ڪجورائو مندر (مڌيه پرديش)

- ماستر شاگردن کي چتر ڏيان سان ڏسڻ لاءِ چئي. اُن جي باري ۾ وستار سان ڄاڻ حاصل ڪري ٻڌائڻ لاءِ چوي.
- سئر ڪرڻ يا گهمڻ جي اَهميت ٻڌايو.
- شاگردن کي ڪنهن ٻه جڳهه جي ڪيل سئر بابت ٻُڌائڻ لاءِ چئو.
- سئر تي وڃڻ کان اڳ ڪِن ڪِن شين جي ضرورت پوندي آهي اُنهن جي ياداشت ٺاهيو.

7 آرسي

هيءَ هڪ مذاقي ڪهاڻي آهي. اِن سبق ۾ آرسيءَ بابت ٻُڌايل آهي ۽ هِن ۾ هڪ اَڻ ڏٺل شيءِ جي ڪري ڪيئن غلطفهمي پئدا ٿيئي ٿي اُن جو ذڪر ڪيل آهي.

ٻڌو، پڙهو ۽ سمجهو.

بينگال جي شهر ۾ هڪ ڪابل ملڪ جو ڦيريءَ وارو چانورن جي ٻنيءَ مان وڃي رهيو هو. اوچتو ڪنهن پٽر لڳڻ ڪري هن ٿابو کاڌو ۽ هيٺ نئڙي جئن پٽر پري ٿي ڪيائين تہ سندس ٿيلهي مان هڪ آرسي ڪري پيئي، جنهن جو پتو هنکي نہ پيو. ٻئي ڏينهن جڏهين انهيءَ ٻنيءَ جو مالڪ ڪسان آيو ۽ لاٻارو وجهڻ شروع ڪيائين تہ اُها آرسي لڌائين. ٻالو پولو ڪسان ڪڏهين بہ پنهنجي ڳوٺ کان ٻاهر ڪونہ ويو هو. سو نئين چيز ڏسي حيرت ۾ پئجي ويو. هو عجب وچان آرسيءَ کي پنهنجن هٿن ۾ هيٺ مٿي ڪرڻ لڳو ۽ نيٺ ڪٽي اَکين اَڳيان جهليائين تہ وات ڦاٽي ويس. آرسيءَ ۾ پنهنجو پاڇو ڏسي هاري ويچارو منجهي پيو. نيٺ سوچيائين، ”شايد منهنجي پتا جو منهن آهي.“ هاري اَڃا ٻار هو تہ سندس پيءُ گُذاري ويو هو. هينئر هو اُسري مرد ماڻهو ٿيو هو ۽ سندس روش پيءُ تي پئي ويا. ڪيس پيءُ جي تمام اَڻ لکي يادگيري هئي. سو هن آرسي وري ڪٽي اَکين اَڳيان جهلي تہ پنهنجي پاڇي کي پيءُ سمجهي، ڏاڍيءَ شرڌا سان پرنام ڪري چميائين ۽ پيار

مان چيائين، ”واهه! پوڄيه پتاجي! توهين آسمان مان هيٺ لهي آيا آهيو ڇا؟ ڇو منهنجي چانورن جي کيت ۾ لڪي وينا آهيو؟ هلو ته توهانکي گهر وٺي هلان.“

ڪسان آرسي هٿ ۾ جهلي ٻنيءَ ۾ ڇوڏاري چڪر ڏيئي اُن سان ڳالهيون ڪرڻ لڳو. پاڇي کي چيائين، ”خبر اَٿوَ! توهانجي پرلوڪ پڌارڻ کانپوءِ مون هيءَ چانورن جي پوک ڪئي. مون ’لڪشمي‘ (چانورن جو قسم) به پوکيا جيڪي هاڻي تيار ٿيا آهن ۽ جلدي مان اِهو فصل لڻندس ڏسو ته پڪل ڪٽا ڪيئن نه سج جي روشنيءَ ۾ چمڪي رهيا آهن! ۽ هوُ ٻنيءَ جي پريان (آڱر سان اِشارو ڪندي) اَسانجو گهر آهي. توهانجي جيئري فقط هڪڙو ڪمرو هوندو هو. هاڻ مون به ٻيا به ڪمرا ٺهرايا آهن. هلو ته اُهي مان توهانکي ڏيکاريان! ڏسو! توهانجي پٽ ڪيڏي نه ترقي ڪئي آهي!“ ڪم ڇڏي گهر آيو. اُتي آرسيءَ کي ٿانئيڪي هنڌ رکڻ لاءِ گهٽيئي ڪندون پاسا نوسڻ لڳو. ڪيس ڪا پيتي، ٽرنڪ يا ڪٻٽ ته هو ڪونه. نيٺ هن پاڻيءَ جي خالي مٽڪي ۾ ڪٽي آرسي رکي. پوءِ هوُ واپس ٻنيءَ تي ڪم ڪرڻ ويو. پر سڄو وقت ڌيان اِنهيءَ آرسيءَ ۾ ڪٽل هوس. ٻئي ٽئين ڏينهن به ڪم تي ويو پر دل ڪم ۾ نٿي لڳس. هوُ وچ وچ ۾ ٻنيءَ تان واپس گهر اَچي مٽ مان آرسي ڪڍي اُن سان حال اَحوال اوريندو هو ۽ وري واپس مٽڪي ۾ رکي هليو ويندو هو. پر رکڻ کان اڳ آرسيءَ کي چوندو هو، ”بابا، مونکي توکي اَڪيلو ڇڏڻ تي دل ته نٿي وري پر ڇا ڪريان؟ پيٽ قوت قيد ڪري وڌو آهي.“

ڪيترا ڏينهن ڪسان جي اِها عجيب هلت هلندي رهي. هنجي زال جا هميشه رنڌڻي جي ڪرت ۾ ٿي هوندي هئي، تنهنکي مڙس کي اوير سوير واپس ورندو ڏسي ڪٽڪو جاڳيو. هن اِهو به جاچيو ته هاڻي سندس گهوٽ پنهنجو پاڻ ۾ رُڌل هوندو هو. نه سندس کو حال اَحوال وٺندو هو، نڪو وري چرچو گهبو ڪندو هو. اَلاجي ڪهڙي ساڻس ويڌن آهي. پتو اَوس لهڻ کپي. سو هڪڙي ڏينهن جيئن سندس قدمن جي آهٽ ٻڌائين ته چپ چاپ رنڌڻي مان ٻاهر نڪري اَچي ڪمري ۾ لڪي ٻيٺي. ڏٺائين ته سندس مڙس مٽڪي پرسان وڃي اُن مان ڪا چيز ٻاهر ڪڍي ۽ اُنهيءَ کي اَکين تي رکي وري وري چميائين ۽ پوءِ مشڪي واپس مٽ ۾ وڌائين.

جڏهين هاري واپس ٻنيءَ تي هليو ويو ته جوڙس وڃي مٽ جو ڍڪ لاٿو ۽ اندران آرسي ڪڍي ورتي. هن به اَڳي ڪڏهين آرسي ڏٺي ڪانه هئي. سو اُنهيءَ ۾ جو پنهنجو پاڇو ڏٺائين ته عجب لڳي ويس. پوءِ سڙندي پچندي چوڻ لڳي، ”ٻري ٻڌا! مان به چوان مڙس ڳنڊيون ڳوڙها ٿيو پيو آهي. آهي ڪهڙي ماجرا! سو ٻي پرڻجي اَچي مٽڪي ۾ سوگهي ڪئي اٿس ۽ لڪي لڪي وينو ان سان عشق پچائي. تڏهن مونکي منهن نٿي ڏنائين. يلا سڄو وقت لنو لڳي پيئي اَٿس ٻيءَ سان، سو مان ڪٿي ٿي ياد پوانس. اَڄ اَچي ته گهر، ته چنچري لاهيانس.“ سو ٻهاري هٿ ۾ جهلي گهوٽ جي اَچڻ جو اِنتظار ڪرڻ لڳي. سڄي ڏينهن جي سخت پورهئي کانپوءِ هاري شام جو ٿڪو ماندو جئن گهر ۾ بينو ته جوڙس ٻهاريءَ سان اُهي سٽڪا وجاياٿينس جو مڙس جي رڙ هيٺ رڙ مٽي. پر هيءَ به جوُر تي چوڻ لڳيس ته، ”دشت! اَهڙو ڪڪرم ڪرين ڇو؟ مونکي اَند ۾ رکي ٻي وٺي وينو آهين؟ اِئين چئي آرسي ڪٽي ڏانهنس اُڇلايائين.

تڏهين هاريءَ مٽي تي هٿ هڻي چيو، ”سياڻي، هيءُ ته منهنجو اَبو آهي. منهنجو پيارو اِبو!“ پوءِ گوڏن ڀر ويهي ڏاڏيءَ عزت سان ٻنهي هٿن ۾ آرسيءَ کي جهليائين. جوڙس کي تپرس وٺي ويو ته ڪٿي ڪل

ته نه ترڪي ويئي اَٽس. سو رڙ ڪري ڪيس چيائين، ”ڇا مان اَنڌي آهيان!“ ۽ هٿن مان آرسي ڦري چيائينس، ”ڏسان ته سهين تنهنجو بابل! تون هن عورت کي پنهنجو پيءُ ٿو چوين؟“

”آهين ته ڪا چري“ مڙسس خفي ٿيندي چيو.

”ڪير آهي چريو؟ اَڇي پنهنجين اَکين سان ڏس. ڇا تنهنجو پيءُ ڳچيءَ ۾ هار ٽنگيندو هو؟ وڏا وار رکائيندو هو؟“

سندن واڪو واڪاڻ تي هڪ پاڙيسرڻ ڊڪندي آئي! ساهيڙيءَ کان پڇيائين، ”اَدي ڇا تي جهڳڙو ڪيو اَٿوَ؟ هيءُ پهريون دفعو آهي جو توهانجي گهر ۾ بائيتال متو آهي؟“

هاريءَ جي زال آرسي ڪڍي پاڙيسرڻ کي ڏيکاريندي چيو، ”ڏس هن جا اَفعال منهنجي جيئري ٻيءَ سان لائون لهي اَچي ڪيس متڪيءَ ۾ وهاريو اَٿس. مٿان وري مرڪي ٿو چوي ته اِهو سندس بابو آهي.“

پاڙيسرڻ ڪسان جي زال جي پنيان سندس ڪلهي وٽان جو آرسيءَ ۾ نهاريو ته ڪيس ٻه شڪليون نظر آيون. ”اَڙي اَبا، هت هڪ نه پر ٻه زالون آهن. پر هڪ ته اُن منجهان تون آهين.“

”۽ هوءَ ٻي زال ڪير آهي؟“ پاڙيسرڻ پڇيو.

”هاڻي هاري اُٿي آيو ۽ چيائين، ”ڇا پيئون بڪو.“ اتيئي سندس چهري جو رنگ بدلجڻ لڳو. هوُ عجب ۾ وات ڦاڙي آرسيءَ ۾ نهاري چوڻ لڳو، ”هن ۾ ته ٽي شڪليون آهن. جوش ۾ پرجي ٽيئي هڪٻئي ڏانهن نهارڻ لڳا ۽ وري آرسيءَ ۾ ڏسڻ لڳا. پوءِ ته ڏاڍي اُتساهه ۾ پرجي هنن وٽي پاڙيوارن کي سڏ ڪيا ته اَچي هڪ حيرت انگيز چيز ڏسن.

پاڙيسري اَچي گڏ ٿيا ۽ آرسي هڪ هٿ کان ٻئي هٿ ڏانهن هلندي هلي. گهڻي بحث مباحثي بعد مس مس وڃي هنن سمجهيو ته آرسي ڇا ٿيندي آهي.

تنهن بعد آرسيءَ جي ڄاڻ انهي ڳوٺ مان پکڙجي پريان ٻين ڳوٺن ۾ وڃي پهتي ۽ هتان هتان ماڻهو آرسي ڏسڻ آيا ۽ آرسيءَ جو راز سمجهڻ لڳا.

نوان لفظ

- ٽاهو ڪائڻ - ڏکو ڪائڻ
- حيرت ۾ پوڻ - عجب ۾ پوڻ
- خفي ٿيڻ - پريشان ٿيڻ
- ڪل ترڪڻ - چريو ٿيڻ
- لائون لهڻ - شادي ڪرڻ
- حيرت اَنگيز - عجيب

- نئڙي - جُهڪي
- اُسري - وڌي
- لنو لڳڻ - دل لڳڻ
- اَوس - ضرور
- ڪرت - ڪم

- لابارو وجهڻ - فصل لڻڻ/ڪٽڻ
- ويڌن - تڪليف
- تپرس - عجب
- بائيتال مچڻ - تمام گهڻو گوڙ ڪرڻ
- نوسڻ - جاچڻ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

١) ڦيريءَ واري جي ٿيلهي مان ڇا ڪري پيو؟
٢) ڪسان منجهي ڇو پيو؟
٣) ڇانورن جي ڪهڙي قسم جو ذڪر ڪيل آهي؟
۴) ڪسان آرسيءَ ۾ ڏٺل پاڇي کي ڇا سمجهيو؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

١) ڪسان آرسي مٽڪي ۾ ڇو رکي؟
٢) ڪسان جي زال کي آرسي ڏسي ڪهڙي غلطفهمي ٿي؟
٣) ڳوٺ وارن آرسيءَ جو راز ڪيئن سمجهيو؟

سوال.٣. هيٺيان جملا ڪنهن، ڪنهن کي چيا آهن؟

١) ”توهين آسمان مان هيٺ لهي آيا آهيو ڇا؟“
٢) ”تڏهن مونکي منهن نٿي ڏنائين.“
٣) ”هيءُ منهنجو اَبو آهي.“
۴) ”ڏسان تہ سهين تنهنجو بابل!“
۵) ”هيءُ پهريون دفعو آهي جو توهانجي گهر ۾ ٻائيتال متو آهي.“

سوال.۴. هيٺين لفظن جا ضد لکو.

ٿاڻ، خالي، سخت، وڏا، پنيان

سوال.۵. هيٺين اصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

لابارو وجهڻ، حيرت ۾ پوڻ، ڪل ترڪڻ، خفي ٿيڻ، ٻائيتال متڻ

سوال.٦. هيٺيان لفظ، ڳالهائڻ موجب ڪهڙا لفظ آهن؟

جنهن، عجب، کي، ڪيس، سخت، پوءِ

پورڪ اڀياس

١. ٽکر تي آڌار رکندڙ عملي ڪم.

ڪسان آرسي هٿن ۾ جهلي .... پيٽ قوت قيد ڪري وڏو آهي.

١) هيٺ ڏنل اُبتڙ لفظن جا جوڙا ملايو.

(1)	لوڪ	(i)	پريل
(2)	خالي	(ii)	پوءِ
(3)	هاڻي / اَڳ	(iii)	پرلوڪ
(4)	جيئرو	(iv)	مئل

٢) هيٺ ڏنل ستون سمجهايو.

(الف) پيٽ قوت قيد ڪري وڌو آهي.

(ب) پڪل ڪٽا ڪيئن نہ سج جي روشنيءَ ۾ چمڪي رهيا آهن.

٣) ٽڪر مان هيٺ ڏنل ستن جي معنيٰ ۽ پڌائيندڙ جملا ڳولهي لکو.

(الف) سڄو وقت هوُ آرسي بابت سوچي رهيو هو.

(ب) هاٽي مان واڏارو ڪيو آهي.

۴) برئڪيٽ ۾ ڏنل هدايت موجب ڪارروائي ڪريو.

(الف) توهان جي پُٽ ڪيڏي نہ ترقي ڪئي آهي.
(''تمام گهڻي'' لفظ ڪم آڻي جملو وري لکو)

(ب) هوُ ڪم ڇڏي گهر آيو.
(جملي مان فعل ڳولهيو ۽ اُهو فعل ڪم آڻي ٻيو جملو لکو)

(ڪ) ٻنيءَ جي پريان اَسانجو گهر آهي.
(جملي مان حرف جر ڳولهي، اُهو ڪم آئي ٻيو جملو لکو)

(د) نيٺ هُن پاٽيءَ جي خالي متڪي ۾ ڪٽي آرسي رکي.
(جملي مان اِسم ڳولهيو)

۵) ٽڪر مان ڳولهيو.

١. ڇانورن جو قسم :
٢. شرير جو عضوو :
٣. هڪ تارو :
۴. متڪي لاءِ ٻيو لفظ :
۵. ''سرڳواسي ٿيڻ'' جو ٻيو اصطلاح :
٦. سامان رکڻ جي جڳهہ :

٢. ماستر شاگردن کي، ڪسان، زال، پاڙيسرين جو ڪردار ڏيئي هيءُ سبق ناٽڪ روپ ۾ ڪلاس ۾ پيش ڪرڻ لاءِ چوندو.

٣. آزمودو آيل يا ٻُڌل ڪو مزيدار قصو لکو.

۴. توهان جي پاڙي ۾ شاديءَ جو هال آهي جتي گهڻو ڪري دير رات تائين ميوزڪ، گانا هلڻ ڪري توهان کي پريشاني ٿيندي آهي، اُن جي لاءِ وقت جي پابندي هئڻ گهرجي اِن طرف ڌيان ڇڪائيندي نگر سيوڪ کي خط لکو.

۵. توهانکي ٻئي ڪنهن شهر ۾ بس ذريعي وڃڻو آهي. اُن جي چاڙ حاصل ڪرڻ لاءِ ٽورس ٽرئويل دلال ۽ گراهڪ (توهان) جي وچ ۾ گفتگو لکو.

٦. پاٽي آسانجو جيون آهي وانگر 'پاٽي' لاءِ پنج نعرا لکو.

پاڙ ڪريان - پاڙ سڪان

(۱)   هيٺ ڏنل برئڪيٽ مان مناسب چونڊي چوڪنڊا پريو.

(ولر، ڍڳ، جوڙ، پري، عملو، ڌڻ، ميڙ، ڳڇو (ڇڳو))

ڳائين جو ڌڻُ

پکين جو ....

ماڻهن جو ....

ڪاٺين جو ......

گلن جو ....

عملدارن جو ....

پٿرن جو ....

(۲)   هينين جا ضد لکو.

۱) خوبصورت

۲) هيٺ

۳) ڏُک

۴) قانوني

(۳)   هلڪي هلڪي برسات - مان، دوست، بس، گهر، دير ٿيڻ اِنهن ذريعي قصو / گهٽنا بيان ڪريو.

(۴)   توهانجي هيڊ ماستر کي آڌار ڪارڊ ٺهرائڻ لاءِ بورنافائيڊ سرٽيفڪيٽ ڏيڻ لاءِ درخواست لکو.

گُهرجون

ماٽ ۾ پڙهو، سمجهو ۽ عمل ۾ آڻيو.

گُهرجون جن جون گهٽ سي پهاڙ چڙهندا جهٽ.

پهاڙ تي چڙهڻ ڏکيو ٿيندو آهي ۽ وري جيترو سامان وڌيڪ، اوترو پهاڙ تي چڙهڻ اَڃان وڌيڪ مشڪل ٿيندو آهي. جيڪڏهن ضرورت جيترو جيترو سامان پاڻ سان کڻبو تہ پڪ پهاڙ جي چوٽيءَ تي سوَلائيءَ سان پهچي سگهبو. زندگيءَ جون گهرجون بہ اِن سامان وانگر آهن. ضرورت کان وڌيڪ اَسان کي منزل مقصد ڏانهن وڌڻ ۾ رڪاوٽ ڪڙي ڪن ٿيون.

چوڻي آهي،

”گهرجون گهيرائو ڪن، سمجهہ ڏئي نہ ساٿ.“

اَسانکي پنهنجي گهرجن جو دائرو محدود رکڻ گهرجي. جيڪڏهن هڪ دفعو اُهو دائرو وڌي ويجي ٿو تہ پوءِ اُنکي گهٽائڻ ڏاڍو ڏکيو آهي. ڪنهن کوهہ ل گِهرڻ سوَلو آهي، مگر ٻاهر نڪرڻ ڏکيو آهي. دکہ ۽ سکہ جو هڪ ٻئي سان گهرو ناتو آهي. جنم کان مرڻ تائين دکہ ۽ سکہ هڪ ٻئي سان ڳنڍيل رهن ٿا تنهن ڪري اَسان کي سوچي سمجهي قدم وڌائڻ گهرجي. دولت ڪڏهن پريءَ ۾ تہ ڪڏهن پاکر ۾. جيڪڏهن اَسانجي ڪمائي ضرورتن کان گهٽجي ويندي تہ اَسانکي بُرين عادتن جو شڪار بڻجڻو پوندو. پر جيڪڏهن اَسان اِهو اُصوُل اَپنايون تہ ”اَجايو نہ وڃايون“ يا ضرورت موجب گهرج پوري ڪريون.

تہ پوءِ اَسين پنهنجي زندگي خوشيءَ سان بسر ڪري سگهون ٿا.

پر جيڪڏهن اَسين پنهنجي گهرجن تي ظابطو نٿا رکون ۽ جيڪڏهن دولت منهن موڙي ٿي تہ اُن وقت اَسانجي لاءِ گهرجون گهٽائڻ مشڪل ٿي پوندو ۽ اَسين نراش ٿي ويندا سين ۽ گهرجن کي پورو ڪرڻ لاءِ اَسانکي ناجائز ڪم ڪرڻا ٿا پون ۽ شرمندو پڻ ٿيڻو تو پوي. اِن لاءِ اَسانکي گهرجي تہ زندگيءَ ۾ سادگي آڻيون. اَنگريزيءَ ۾ پڻ چوڻي آهي :

Simple Living High Thinking

شاعر پارتي گهرجن جو هينين ريت بيان ڪيو آهي.

گهرجن جي ڏهاڙي تي لڳي پيڙ نئين

۽ دل ۾ اُٿي درد نئون، پيڙ نئين.

جيترو تي سگهي گهرجن کي گهٽائڻ گهرجي. بي حالت ۾ گهرجون اَسانکي پنهنجي چنبي ۾ جڪڙي ڇڏينديون.

جنهن اِنسان جون گهرجون محدود آهن. اُهو ڪنهن جي بہ اَڳيان جهڪي نٿو.

- مٿيون ٽڪر پڙهڻ لاءِ چئو. اِن بابت گفتگو ڪرايو. گهرجون محدود رکڻ جي اَهميت سمجهايو.

8 پيار جي جيت

شري تيرٿ سپاھيءَ جو جنم ٢٦ فيبروري سنه ١٩٠٦ع ۾ سنڌ جي اتهاسڪ شهر لاڙڪاڻي ۾ ٿيو. ھي صاحب سٺو نثر نويس ۽ سڦل پترڪار به ھو. ھي سوتنترتا سنگرامي ۽ سچو گانڌيوادي ھو. سندس سڪيادائڪ جيون اپيوگي مضمونن جا ڪيترائي مجموعا شايع ٿيا. ھي صاحب ”ھندستان سنڌي روزاني ۽ ھندواسي“ ھفتيوار مغزن جو سمپادڪ ٿي رھيو. ھن سبق ۾ ليکڪ ٻڌايو آھي ته دشمن تي ديا ڪري پيار ڏجي ته ھو پاڻيھي پنھنجو ٿي ويندو.

ٻڌو، پڙھو ۽ سمجھو.

ھڪ ڀيري گوتم ٻڌ جي شش جو ڪنھن ڳالھ تان پاڻ ۾ اَڇي متڀيد ٿيو. ڳالھ جو نبيرو ڪرڻ لاءِ گوتم ٻڌ، شش کي سڏ ڪري کين ھيٺين ڪٿا ٻڌائي.

”ھڪ دفعي ڪاشيءَ جو راجا برھمدت ڪوسل جي راڄ تي چڙھائي ڪري ويو. اُتي جو راجا پاڻ کي اَھڙي جبري دشمن اَڳيان پاڻ کي اَسمرٿ سمجھي، منھن لڪائي ڪيڏانھن نڪري ويو. پر برھم-دت پنھنجا ماڻھو پنيائس چاڙھي موڪليا، جي کيس جھلي راجا برھم-دت اَڳيان وٺي آيا ھن فيصلو ڏنو ته کيس ڦاسيءَ تي چاڙھيو وڃي.

”مقرر ڏينهن مقرر وقت تي ڪوسل جي راجا ڪي ڦاسيءَ تي چاڙهڻ لاءِ وٺي آيا. اُن ويل راجا پنهنجي پٽ کي پرٻوڌ ڏنو ته ٻچا، وير سان وير ڪاٽا نه ٿيندو آهي. اِئين ڪرڻ سان مورکو ئي اِهو وڌندو آهي، پر وير تياڳڻ سان ئي وير ختم ٿيندو آهي. خير پيءُ جي ڦاسي چڙهڻ ڪري پٽ جو رت ٽهڪڻ لڳو ۽ هوُ اُن جو بدلو وٺڻ جا گهات گهڙڻ لڳو. اِنهيءَ نيت سان هو ويس مٽائي، ڪاشيءَ جي راجا وٽ اچي نوڪريءَ ۾ گهڙيو ۽ راجا جو رٿوان بڻيو.

”هڪ ڏينهن راجا پنهنجي اَميرن سان گڏ شڪار تي نڪتو. اِتفاق اَهڙو اَچي بڻيو جو شڪار ڪندي راجا اَميرن جي اَٿالي ڪان اَلڳ ٿي ويو. راجا کي هيڻن اَڪيلو ڏسي، رٿوان (راجڪمار) کي پيءُ جي وير پاڙڻ جو ويچار دل تي تري آيو. هن مياڻ مان تلوار ڪڍڻ لاءِ هٿ وڌايو ته ڪيس يڪدم پيءُ جا پويان اَکر ياد آيا. وير سان وير شانت نٿو ٿئي، ۽ سندس هٿ هڪدم رڪجي ويو. نيڪ اُن وقت راجا رٿوان کي چيو، ”اَلائجي ڇو ڪجهه ڏينهن ننڊ ۾ پيو ڏسان ته ڪوسل جي راجا جو پٽ منهنجي ڇاتيءَ تي چڙهيو وينو آهي ۽ هٿ ۾ تلوار اَٿس. تنهن سان مونکي ختم ڪرڻ ٿو چاهي. اِنهيءَ تي رٿوان راجا کي دلداري ڏيندي چيو، راجن اَوهين اِنهيءَ جو ڪو اُلڪو ئي نه ڪريو. اِهو راجڪمار مان ئي آهيان. منهنجو پيءُ مرڻ مهل مونکي جيڪا هدايت ڪري ويو آهي اِهو پالڻ جو مون پڪو نشچيه ڪيو آهي، ته وير تياڳڻ سان ئي وير شانت ٿئي ٿو؛ آءٌ ڪداچت اَوهان جو وار ونگو نه ڪندس. راجا برهم-دت راجڪمار جي تياڳ درشٽي ۽ اُدارتا ڏسي گهڻو پرسن ٿيو ۽ واپس موٽڻ تي ڪيس نه رڳو پيءُ جو راڄ ڀاڳ موٽائي ڏنائين، پر ڪيس پنهنجي ڪنيا سان شادي پڻ ڪرايائين.

”هن سنسار ۾ ذڪار ڪڏهن به ذڪار سان ختم ڪين ٿي ٿئي. ذڪار، پريم سان ئي ناس ٿئي ٿي. منش غصي تي قرب سان ئي غالب پئجي سگهندو ۽ بُرائيءَ تي ڇڱائيءَ سان، ڪير دشمني رکي ۽ اُن سان موٽ ۾ دشمني رکجي ته اَڳلي کي وڌيڪ غصو چڙهندو ۽ هوُ وير وٺڻ لاءِ وڌيڪ رٿون رٿيندو ۽ گهات گهڙيندو. اِئين دشمني ٻنهي طرف وڌندي ۽ ٻنهي کي پيو جوکم رسندو. پر جيڪڏهن دشمني يا ويرُ ورود رکندڙ سان پريم پريو ورتاءُ ڪبو. ساڻس قرب سان هلبو ته اوس اُهو پريم ۽ قرب سندس هردي اَندر گهڙي ويندو ۽ دشمنيءَ جو نالو نشان به اَندر ۾ ڪين رهندو. جيئن ڪاشيءَ جي راجا جي دل ۾ ڪوسل جي راجڪمار لاءِ پريم اُتپن ٿيو ۽ ڪيس راڄ واپس ڏنائين. نيڪيءَ جي موٽ ۾ نيڪي ئي ملندي.

نوان لفظ

شش - پوئلڳ، چيلو
اُلڪو - فڪر، اونو
ويل - وقت
ذڪار - نفرت

تياڳڻ - ڇڏڻ، قربان ڪرڻ
رٿوان - رٿ کي هلائيندڙ
ڪداچت - ڪڏهن به نه
قرب - پيار

جبر - مضبوط، طاقتور
اسمرٿ - ڪمزور
وير - دشمني

اصطلاح

(١) دلداري ڏيڻ - آٿت ڏيڻ
(٢) جوکم رسڻ - نقصان پوڻ
(٣) وار ونگو نه ٿيڻ - ڪجهه به نقصان نه پهچڻ
(٤) پرٻوڌ ڏيڻ - نصيحت ڏيڻ
(٥) نبيرو ڪرڻ - فيصلو ڪرڻ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

١) راجا برهمدت ڪنهن تي چڙهائي ڪئي؟
٢) ڪوسل جي راجا لاءِ ڪهڙي سزا مقرر ڪئي ويئي؟
٣) ڪوسل جي راجا جي پٽ ڪاشيءَ جي راجا وٽ نوڪري ڇو اَچي ڪئي؟
۴) راجا رٿوان ڪي ڇا چيو؟

سوال.٢. هيٺين جا ٺوري ۾ جواب ڏيو.

١) ٻڌ ڀڳوان ششن کي ڪنهن جي ڳالهه ٻڌائي ۽ ڇو؟
٢) راجڪمار کي وير وٺڻ جو ڪهڙو وجهه مليو ۽ ڪڏهن؟

سوال.٣. (الف) هيٺين جا ساڳي معني وارن لفظن جا جوڙا ملايو.

(1)	قرب	(1)	وقت
(2)	نيڪي	(2)	اونو
(3)	اُلڪو	(3)	ساراهه
(4)	ويل	(4)	پيار

(ب) هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو.

راجا، دشمن، پريم، اندر، ختم

(ٿ) وياڪرڻ موجب ڳالهائڻ جا لفظ سڃاڻو.

سان، نڪتو، تلوار، ۽، نيڪي، اُن

(د) هيٺين اِصطلاحن جي معنيٰ لکي جملن ۾ ڪم آڻيو.

(١) دلداري ڏيڻ (٢) وار ونگو نہ ٿيڻ (٣) جوکم رسڻ (۴) نبيرو ڪرڻ

(ف) هيٺين لفظن جون صفتون ٺاهيو.

هٿ، برائي، قرب، نيڪي، دُشمني

پورڪ اَڀياس

١. تکر تي عملي ڪم

هن سنسار ۾ ڏڪار .... موت ۾ نيڪي ئي ملندي.

(الف) تکر مان جواب ڳولهيو.

پريم	←	ضد	←	
پريم	←	ساڳي معني وارو لفظ	←	
دشمني	←	ساڳي معني وارو لفظ	←	
برائي	←	ضد	←	

(ب) برئڪيٽ ۾ ڏنل هدايتن موجب جملا لکو.

١) نيڪيءَ جي موٽ ۾ نيڪي ئي ملندي.
(ليڪ ڏنل لفظ گرامر موجب سڃاڻي لکو.)

٢) ڪاشيءَ جي راجا جي دل ۾ ڪوسل جي راجڪمار لاءِ پريم اُتپن ٿيو.
(ليڪ ڏنل لفظ جو مونث ڪم آڻي نئون جملو ٺاهي لکو)

٣) منش غصي تي قُرب سان ئي غالب پئجي سگهندو.
(”جيڪڏهن“ لفظ سان شروع ڪري جملو وري لکو)

٤) ڏکار پريم سان ئي ناس ٿئي ٿو.
(ليڪ ڏنل لفظ گرامر موجب سڃاڻي لکو)

(ب) جوڙا ملايو.

(1)	جوکم رسڻ	(i)	چائنجي وڃڻ
(2)	گهات گهڙڻ	(ii)	نقصان پهچڻ
(3)	غالب پوڻ	(iii)	سازش سٽڻ

(پ) هيٺ ڏنل چوکنڊي ۾ ڪجهه لفظ ڏنل آهن اُنهن مان شفي (Positive) ۽ نفي (Negative) لفظ ڳولهي ڇاڪو ٺاهي لکو.

ڏکار، وير، پريم، جوکم، قرب، نيڪي، ختم، ناس، بُرائي، چڱائي

شفي لفظ (Positive)	
نفي لفظ (Negative)	

٢. گوتم ٻڌ جي ڪا ٻي ڪهاڻي يا قصو پڙهو ۽ ڪلاس ۾ پنهنجي لفظن ۾ اَچي ٻڌايو.

٣. مان ۽ منهنجو دوست / ساهيڙي اِسڪول مان موٽي رهيا هئاسين تہ .... قصو / گهٽنا پوري ڪريو.

٤. اُهو ڪر جو مينهن وسندي ڪم اَچي، اِها اُپٽار سمجهايو.

ڀڳت ڪنوررامُ

پڙهو، ٻڌايو، سمجهو.

سنت ڪَنوَررامُ سِنڌ جو مشهوُر ڀڳت هو. هُن جي پِتا جو نالو تاراچند ۽ ماتا جو نالو تيرَت بائي هو.

هڪ دفعي ڪنوررامُ ڀڳت ڪري رهيو هو تہ هڪ شاهوڪار ڏاڍيءَ شرڌا وچان حَلوي جون ٻہ پيتيوُن، هڪُ سؤ رُوپيا روڪَ ۽ هِڪُ ريشمي وَڳو سندس اَڳيان رکيو ۽ هٿ ٻڌي عرضُ ڪيائينس؛ ’سائين، هي وَڳو توهان جي گهر واريءَ لاءِ آهي‘.

ڀڳت صاحب اُهي شيوُن هِڪ پاسي رکيوُن ۽ ڀڳت وِجهندو رهيو. ڪُجهہ وقت بعدِ ٻڌندڙن ۾ اُتي ئي حلوو ورهائي ڇڏيائين. سندس پاڙي ۾ هڪ غريب مائي رهندي هُئي جنهن جي ڌيءُ جي شادي ٿيڻي هُئي تنهن کري ڪنوَر سؤ روپيا اُن مائيءَ ڏانهن ڏياري موڪليا. نيڪُ اُن مهل هڪ مستاني عوِرت اُتي آئي ۽ کيس چيائين؛ ڀڳت صاحب، سُڀاڻي عيد آهي. مُنهنجا ڪپڙا ڦاٽي ويا آهن. مونکي هڪُ نئوُن وَڳو وَٺي ڏيو! ڀڳت صاحب اُهو ريشمي وَڳو اُن مستانيءَ کي ڏيئي ڇڏيو. هوءُ خوش ٿي کيس دُعائوُن ڪندي هلي ويئي.

اَهڙو هو نرموهي ڀڳت ڪنوَررامُ!

• شاگرد ڏيان سان پڙهندا. ڀڳت ڪنوررام جا ٻيا قصا آڪاٺيون پڙهي اَچي ڪلاس ۾ ٻڌائيندا.

بئنڪ

ڏسو، جاچيو ۽ ٻڌايو.

- ماستر شاگردن کي نزديڪي بئنڪ ۾ وٺي وڃي اُن جي الڳ الڳ ڪمن، ڪاتن بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ لاءِ همٿائيندو.
- شاگرد بچت جي اهميت / ڦڙي ڦڙي تلاءُ اِن وشيہ تي پنهنجا ويچار لکي ايندا.
- بئنڪ مئنيجر ۽ گراهڪ وچ ۾ گفتگو لکو.

نظم

1 غزل

ڊاڪٽر ديال ’آشا‘ (جنم : 1936ع) چاندي بائي ڪاليج، اُلھاسنگر مان پرنسيپال تي رٽاير ڪيو اَٿائين. هن جي زور قلم کان 60 کن ڪتاب سنڌي، هندي، انگريزيءَ ۾ تصنيف ٿيل آهن. جن مان ’سنڌي شعر جي تاريخ‘، ’ازل جي اُڃ‘ ۽ ’احساس جو عڪس‘ ادبي حلقي ۾ بيحد مقبوليت ماڻي چُڪا آهن. هن شاعريءَ جي هر صنف غزل، رباعي، وائي، دوهو، گيت تي طبع آزمائي ڪئي آهي.

پڙهو، ڳايو ۽ سمجهو.

ڏٺيءَ جي آ ڪيڏي اَسان تي عنايت،
بندو بي شڪر آ، ڪري ٿو شڪايت.
عِلمُ عَقُلُ دؤلت سندس سڀ اَمانت،
اَمانت ۾ ڪڏهين ڪجي ڪين خَيانت.
سوين سک سُني صحت سائينءَ ڏني آ،
تڏهن پي نہ راضي، گُهرِ گُهرِ جي عادت.
اَسين پنندا رهون ٿا، هوُ ڏيندو رهي ٿو،
ڪري فَضُل سائين، سندس آ سَخاوت.
ڪيڏا رب جا احسان آهن اسان تي،
اَٿئي پهر جنهنجي جُڳائي عبادت.
ڏنو جيڪي ڏاتَر سو ڏيندا رهون،
ڏيڻ ۾ ئي ”آشا“ اَسانجي صَداقت.

نوان لفظ

عنايت	مهرباني	بندو	اِنسان	شڪايت	دانهن
خَيانت	دغا، بدنيتي	فضل	ڪرپا	سخاوت	درياهه دلي
عبادت	بندگي	ڏاتر	ڏيندڙ	صداقت	سچائي

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

١) بندو ٻي شُڪر ڪيئن آهي؟
٢) ڏٿيءَ اَمانت طور ڇا ڏنو آهي؟
٣) اَمانت بابت ڇا چيو ويو آهي؟
۴) شاعر اَن ئي پهر عبادت ڪرڻ لاءِ ڇو چيو آهي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

١) سائينءَ جي سخاوت، سمجهايو.
٢) صداقت ڇا ۾ آهي؟ سمجهايو.

سوال.٣. بيت جي آڌار تي سِٽون پوريون ڪريو.

١) علم .... ڪين خيانت.
٢) اَسين پِنندا .... آ سخاوت.
٣) ڪيڏا رَبَ .... جُڳائي عبادت.

پورڪ اَڀياس

(١) شعر بند تي عملي ڪم.

علم عقل دولت .... جڳائي عبادت.

(الف) هڪ لفظ ۾ جواب ڏيو.

١) ٢۴ ڪلاڪ -
٢) اَمانت جو ضد -
٣) هر وقت گهرج ڏيکارڻ -
۴) تعليم سان واسطو رکندڙ -

(ب) اَمانت، خيانت، عادت ۽ سخاوت اِهي هم آوازي لفظ آهن اهڙيءَ ريت هيٺين جا هم آوازي لفظ لکو.

١) رب ٢) سکر ٣) راضي ۴) احسان

(ب) پرماتما اسانکي ڇا ڇا ڏنو آهي؟

مثال موجب چوکندا پريو.

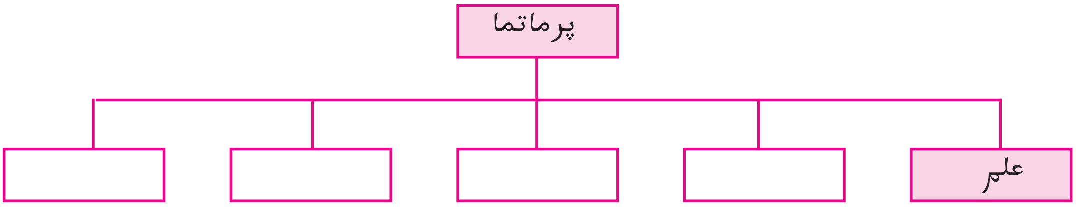

2 شاھ جا بيت

شاھ عبدل لطيف (عيسوي 1689 - عيسوي 1752) سنڌيءَ جو عظيم شاعر ۽ دنيا جي چوند شاعرن شيڪسپيئر، هومراملٽن ۽ ڪاليداس جو مٽ مڃيو وڃي ٿو. هوُ سنڌ ۽ هند ۾ 'پِتائي' ۽ 'پِتائي گھوٽ' جي نالي سان مشهوُر آهي. شاھ جي ڪلام جو سمورو خزانو 'شاھ جو رسالو' ۾ ڏنل آهي.
شاھ سائين هن بيت ۾ مارئيءَ جي پرينءَ ۽ وطن جي حُب جو ذڪر ڪيو آهي.

پڙهو، ڳايو ۽ سمجھو.

اَکر پڙھہ اَلف جو، وَرَق سَڀ وسار،
اندرَ تون اُجار، پَنا پڙهندين ڪيترا.

پِريان سَندي پارَ جي، مِڙيئِي مِٺائي،
ڪانهي ڪَڙائِي، چَکِين جي چيت ڪري.

هوُ چَوَنئي، تون مَ چَؤ واتان وَرائي،
اڳُ اَڳرائي جو ڪري، خطا سوڪائي.

پاند ۾ پائي، ويو ڪينِي وارو ڪيِن ڪيِ.

واجھائي وطن کي، ساري ڏيان ساھ،
بت منهنجو بند ۾ قيد م ڪَريجاھ،
پرڏيهاڻي پرينءَ ري ڏار م ڏَريجاھ.
ٿڌي وسائج ٿر جي، مِٽي مئيءَ مٿاھ،
جي پويون ٿئي پَساھ، تہ نِجاھ مَڙُھ ملير ڏي.

نوان لفظ

اَلف - ايشور
پارَ - طرف
مَ - نَہ
بُت - شريرُ
مڙھ - لاشُ

ورق - صُفحو
ڪَڙائي - ڪؤڙاڻ
خطا - سزا
پَساھُ - ساھُ

سندي - جيِ
چيت - ڏيان
واجھائي - ياد ڪري
نِجاھ - موڪلج

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

(الف) ايشور کي ياد ڪرڻ لاءِ شاعر ڇا چيو آهي؟

(ب) پرينءَ بابت ڇا چيل آهي؟

(پ) خطا نہ ڪائڻ لاءِ ڇا ڪرڻ گهرجي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

(الف) اَندرُ تون اُجارِ مطلب سمجهايو.

(ب) وطن بابت شاهہ صاحب ڇا چيو آهي؟

(پ) ملير جي مٽيءَ لاءِ مارئيءَ ڇا چيو آهي؟

سوال.٣. هيٺ ڏنل سِٽون پوريون ڪريو.

(ت) اڪر پڙهہ .... ڪيترا.

(ٽ) اَڄہ اَڱرائي .... ڪينَ ڪي.

(ٺ) ڏڏي وسائج .... ملير ڏي.

پورڪ اَڀياس

(١) شعر - بند تي عملي ڪاريہ.

اڪر پڙهہ الف جو .... وارو ڪين ڪي.

١) هيٺين جا هم - آوازي لفظ چونڊي لکو.

(الف) هار، مار

(ب) ڪيو، ڇيو

(٢) هڪ لفظ ۾ جواب لکو.

(الف) 'نہ' لاءِ لفظ -

(ب) 'الف' لفظ جي معنيٰ

(ڪ) 'حرف' معنيٰ ڏيکاريندڙ لفظ

(د) 'شريرُ' لاءِ ڪم آيل لفظ

(٣) ساڳئي اڪر سان شروع ٿيندڙ لفظ ڳولهيو.

مثال :	اڪر	-	اَلف	-	اَندر
(الف)	ورق	-		-	
(ب)	پنا	-		-	
(ڪ)	ڪيترا	-		-	
(د)	۾	-		-	

(٤) "هوُ ڇَونئي تون مَ ڇَوءَ" اِها ڇوٽي سمجهايو.

(٥) عمر مارئي جي آڪاٽي اِنٽرنيٽ ذريعي پڙهو ۽ ڪلاس ۾ اَچي پنهنجي لفظن ۾ ٻڌايو.

3 اَڳتي هلو

شاعر پرسرام هيرانند ضيا جو ڪارگر يوگدان نہ صرف درسي ڪتابن ۾ پر ريڊيو ۽ فلمن ۾ بہ مقبول آهي. ’باغ بهار‘، آلاپ ضيا“ جا مشهور ڪتاب آهن. ڪيترن ئي ڳائڪن ضيا صاحب جو ڪلام ڳايو آهي. هن ڪويتا ۾ اَڳيان قدم وڌائڻ لاءِ ڪن ڳالهين کي ڌيان ۾ رکڻ گهرجي، بخوبيءَ سان سمجهايو آهي.

پڙهو، ڳايو ۽ سمجهو.

هر قدم تي هڪ نئون گلشن ٻڻائيندا هلو.
بربٽن ۾ باغ جي رنگت رچائيندا هلو.

پيار جئن جاڳي اُٿي، جاڳي اُٿي اِنسانيت،
ايڪتا جا جابجا نعرا لڳائيندا هلو.

ڏاڍو ڏاڍو ڏار ٿيو، مالها محبت جي ٽٽي،
هڪ ئي ڌاڳي ۾ پوئي ڏاڻا ملائيندا هلو.

قافلو هلندو رهي اوندهہ جو ڪوئي غم نہ آ،
شوق ۽ همت جي مشعل کي جلائيندا هلو.

جي رکو ٿا چاهہ گل سان، قرب ڪنڊن سان رکو،
خير پنهنجي باغ ساري جو منائيندا هلو.

ڪرم ئي سنسار ۾ قسمت جو ٻڻجي روپ ٿو،
ڪرم سان تقدير جي سوڀيا وڌائيندا هلو.

سڀ ملي سِرَ سِرَ ڪٽي، ٺاهيو حياتيءَ جو محل،
جت ڀُٽا پوُنگا، اُتي بنگلا ٻڻائيندا هلو.

بر ۾ بازاريون لڳن ۽ ساوڪون سُڃ ۾ ٿين،
جهنگلن ۾ اي ”ضيا“ منگل منائيندا هلو.

نوان لفظ

خير - ڀلائي	سوڀيا - سونهن
سُڃ - ويراني	قرب - پيار
ڀُٽا پونگا - جهوپڙيون	جا بجا - هر جڳهہ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

١) انسانيت ڪٿي جاڳي اُٿي ٿي؟
٢) اَسانکي ڪهڙي مشعل جلائڻ گهرجي؟
٣) همت بابت شاعر جا ڇيو آهي؟
٤) ڪرم سان ڇا ٿئي ٿو؟

سوال.٢. هيٺين ۾ خال ڀريو.

١) قافلو هلندو رهي .... جو ڪوئي غم نہ آ.
٢) خير پنهنجي .... ساري جو منائيندا هلو.
٣) بر ۾ بازاريون لڳن ۽ ساوڪون .... ۾ ٿين.
٤) جي رکو ٿا چاهہ گل سان، قرب .... سان رکو.

سوال.٣. بيت مان ہم آوازي لفظن جا جوڙا لکو.

مثال : جلائيندا - منائيندا

پورڪ اَڀياس

(١) شعر - بند تي عملي ڪم

جي رکو ٿا چاهہ .... منگل منائيندا هلو.

١) اُبتڙ مطلب وارا لفظ ڳولهي گول ۾ جواب لکو.

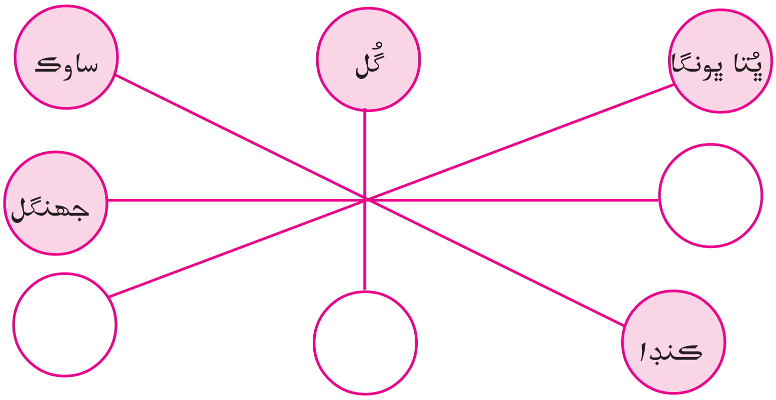

٣) جوڙا ملايو.

(1)	بر ۾	(i)	سوپيا وڌائيندا هلو
(2)	قرب	(ii)	ٻڌائيندا هلو
(3)	تقدير جي	(iii)	ڪنڊن سان رکو
(4)	اُتي بنگلا	(iv)	بازاريون لڳن

٤) ڏنل مثال موجب لفظ ڳولهيو.

مثال :- گُل سان

(الف) .... سان   (ب) .... سان

4 سامِيءَ جا سَلوڪ

چئنراءِ بچومل لنڊ (1850 - 1743ع) ’سامي‘ شڪارپور سنڌ جو رهندڙ هئو. هن ڪجھ ورهيه اَمرتسر ۾ پڻ وڻج واپار سانگي گذاريا. پوءِ جلد ئي واپس شڪارپور اَچي هاتي در وٽ هڪ مڙهيءَ ۾ اَچي ديرو ڄمايائين. هوُ اُتي گرمُکيءَ ۾ چٽڪين تي پنهنجا سلوڪ لکي هڪ مٽڪي اندر رکندو هو، جيڪي سندس پُٽ گهنشامداس گڏ ڪندي هٿيڪا ڪري رکيا.

چئنراءِ در اَصل پنهنجي گرو سامي مينگهراج کي عزت ڏيڻ لاءِ ’سامي‘ تخلص هيٺ پنهنجا سلوڪ رچيا آهن. هن جي سلوڪن ۾ ويدانت جو ذڪر ڪيل آهي.

پڙهو، ڳايو ۽ سمجهو.

وِدِيا وِڃائي، اَوِديا دُکَ اندر جو؛
جيئن پاڻي باهہ کي، ٻانيَڻَ ٻُجھائي،
سوُرج لَکائي، سڀ پدارٿ پڌرا.

موُرَکَ ڪَرِ مَ موهُ، ڪايا مايا کُل سان؛
ڇَڏي ويندءِ چِن ۾، ٻوهِي ڪري ٻوهُ،
اُلِٽو ڏيندءِ ڏوهُہ، سامي چَئي سِرَ تي.

ڳالهيوُن سَپيئي، اَتي ڪوڙيون کُرَ ويساهَ ري؛
ويدَ پُرانَ سِڌَ ساڌَ جَنَ، وَڃي پُڇُ پيهيِ،
مَنُ مَنِسا ڏيئي، تُون سَمُجهي ڏِسُ سامي چئي.

ٽيئي لوڪَ رُلِي، سانتِ نہ آئِي جيءَ کي،
مِلِي ساڌ سنگتِ سان، اَوِديا ڳنڍِ کُلِي،
ويئي ياسَ ڀُلِي، سامي چَئي سَنسارَ جِي.

نوان لفظ

اَوِديا - اَگيان | ٻوڌ - ڄَڃِي | رُلِي - ڀِٽڪي
لَکائي - ڏيکاري | ري - سواءِ | ويساهہ - وشواس
ڪايا - شرير | سِڌُ - ڦهتل | پيهي - گهرائيءَ سان
ٻوهي - ٺڳ | منسا - وشواس | ياس - احساس

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب هڪ جملي ۾ لکو.

١) اَوديا جو ڏک ڪير مِٽائيندي؟
٢) موهُه ڪنهن ۾ نہ رکڻ گهرجي؟
٣) ڪهڙي ڳالهہ سچي آهي؟
۴) اَوديا جي ڳنڍ ڪيئن کُلندي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا جواب ٿوري ۾ لکو.

١) شاعر مؤرک ڪنهن کي چيو آهي؟
٢) وديا جي اَهميت ڪيئن سمجهايل آهي؟

پورڪ اَڀياس

(١) شعر - بند تي مشغوليون.

مورک ڪر مَ موهہ .... ڏس سامي چئي.

١) هيٺين ياداشت پوري ڪريو.

’م‘ سان شروع ٿيندڙ لفظ	’ڪ‘ سان شروع ٿيندڙ لفظ	’نہ‘ سان ختم ٿيندڙ لفظ	’س‘ سان شروع ٿيندڙ لفظ

٢) اُهي سٽون ڳولهيو جيڪي هيٺ ڏنل سٽن سان ٺهڪي اَچن.

(الف) دُنيا اَست آهي.

(ب) وشواس رکي تون سمجهہ.

٣) هيٺ ساڳئي معنيٰ وارا لفظ ڪٽي جوڙا ملايو.

(1)	مايا	(i)	ڪتنب
(2)	ويساهہ	(ii)	ممتا
(3)	موهہ	(iii)	وشواس
(4)	ڪُل	(iv)	پيسا

٢) اَڻ ٺهڪندڙ لفظ مٿان گول پايو.

مثال : اوندهہ، اَنڌيرو، روشني، اونداهي

(الف)	شوق،	چاهہ،	اِڇا،	دلچسپي
(ب)	خير،	غم،	پلو،	ڀلائي
(ڪ)	ٻر،	جهنگل،	سُڃ،	ساوڪ
(د)	محل،	جهوپڙي،	حويلي،	بنگلو

5 مريادا

لیکراج کشنچند ’عزيز‘ سنڌي ۽ فارسيءَ جو ودوان هو. هي مضمون نويس به هو ته ناٽڪ نويس به هو، شاعر به هو ته نقاد به هو. کيس ’صراحي‘‘ کاويه سنگرهه تي ساهتيه اڪادميءَ انعام عطا ڪيو.

شاعر عزيز ’’مريادا‘‘ ڪوتا ۾ ڪيترين ئي نصيحتون ڏنيون آهن. انسان کي دنيا روپي باغ ۾ گل وانگر ٽڙي ٻين کي فرحت ڏيڻ گهرجي. ٻين تي ديا ڪري، اُنهن جو ڏک دور ڪرڻ گهرجي. ماتا پتا ۽ وڏڙن جي شيوا ڪرڻ گهرجي. محنت کان منهن موڙڻ نه گهرجي..

پڙهو، ڳايو ۽ سمجهو.

گل ٻڻجي ٽي رهه ڪلمڪه سڀ سان
دنيا جي چمن ۾ خار نه ٿي،
غم لاهه سدا سِڪه کهل ڪرڻ
ڪنهن لاءِ ڪڏهن آزار نه ٿي.
پيءُ ماءُ سندي نت خدمت ڪر
ٿَئي وات سواٿائيءَ جي اِها.
جن نازن سان ڪيئه پالي وڏو،
تن ساڻ، سامهون ڪنهن پار نه ٿي.
ري علم، هنر سنسار ۾ ڪا
ڪنهنجي نه ڪڏهن ٿئي عزت ٿي،
پڙهه علم وري سڪه تنهن سان هنر،
بي علم نه ٿي بيڪار نه ٿي.
پورهئي کي نه ڄاڻج عيب ڪڏهن
محنت کان نه مڙندا مرد هڏهن،
ڪاراءِ بکين بيواهن کي،
پر پاڻ ڪڏهن پينار نه ٿي.
دل ديس جي هرهڪ چيز سان رکه
فرزند وطن جو ٻڻج سچو،
ڪج قوم تان پنهنجي جان فدا،
ديسيُن سان ڦري غدار نه ٿي.
پاڙي جو سڄاڻج ننگه سدا،
ڄاڻج تون اُنهنکي پنهنجو عزيز،
هيءَ منهنجي نصيحت دل سان وٺج،
دنيا ۾ خراب ۽ خوار نه ٿي

نوان لفظ ۽ اصطلاح

خار - ڪنڊو	آزار - مصيبت	سواڻائي - فائدو
پينار - پنندڙ	فرزند - پٽ، سپٽر	فدا - قربان
غدار - ديش دروهه	کهل ڪرڻ - ديا ڪرڻ	ننگ - عزت
هڏهن - هرگز، بلڪل		

اَڀياس

سوال.١. هيٺين جا جواب هڪ ٻن جملن ۾ لکو.

١) وطن لاءِ اَسان کي ڇا ڪرڻ گهرجي؟

٢) بي علم اِنسان جي ڪهڙي حالت ٿئي ٿي؟

سوال.٢. هيٺين جا ٿوري ۾ جواب لکو.

١) شاعر مريادا ڪوتا ۾ ڪهڙيون سکيائون ڏنيون آهن؟

سوال.٣. (الف) هيٺين جا جوڙا ملايو.

(1) ڳل ٻڌجي تي رهو	(i) نت خدمت ڪر
(2) پيءُ ماءُ سندي	(ii) ننگ سدا
(3) پاڙي جو سچاٽج	(iii) مڙندا مرد هڏهن
(4) محنت ڪان نہ	(iv) ڪلمڪ سپ سان

(ب) هيٺ ڏنل لفظن جا ضد لکو.

ڳل، ديش، ڪلمڪ، بيڪار، خراب

(ٿ) هيٺ ڏنل سٽون چٽيءَ ريت سمجهايو.

١) پيءُ ماءُ سَندي نت خدمت ڪر،
ٿئي وات سواڻائيءَ جي اِها

٢) جن نازن سان ڪيئہ پالي وڏو،
تن ساڻ، سامهون ڪنهن پار نہ ٿي.

پورڪ اَڀياس

(١) شعر - بند تي عملي ڪاريہ.

ڳُل ٻڌجي .... ڪڏهن پينار نہ ٿي.

١) سٽن مان مناسب لفظ ڪڍي هيٺيان خال ڀريو.

١. دنيا ۾ اسانکي ڳل ٻڌجي سپ سان .... تي وهنوار ڪرڻ گهرجي.

٢. اَسان کي .... نہ ٻڌجي غريبن جي ڏکہ دور ڪرڻ گهرجي.

٣. علم سان .... جو هئڻ ضروري آهي.

۴. اَسان کي پنهنجن وڏن جي .... ڪرڻ گهرجي.

٢) هيٺين سٽن کي دُرست ڪري لکو.

(الف) علم پڙهڻ سان گڏ تقرير بازي سکڻ گُهرجي.

(ب) غم جڏهن اَسان کي علم سکڻ گهرجي.

٣) ذيل مثالن موجب چوڪنڊي مان اُهي لفظ ڳولهيو جن ۾ 'بي' اڳياڙي لڳائي لفظ تيار ڪري سگهجن ٿا.

علم - بي علم ڪار - بيڪار

ڪلمڪ، آزار، وات، حاضر، اَنت، هنر، اَثر، غم، واهه، عزت

موڄ مستي

١. پروليون سليو

١. ڪارو ڪارو رنگ اَٿس
توسان مون سان سنگ اَٿس
ڪڏهن ننڍو آ تہ ڪڏهن وڏو آ
بلڪل گونگو، صفا جڏو آ

٢. هن چوڪر جو پيءُ آهہ
منهنجي پيءُ جو پٽ
مونکي پياءُ نہ آهہ ڪو
سمجهايو هيءَ سِٽ

٣. وڻ تي آهي، پنڇي ناهي
ڏاڙهي آهي، قاضي ناهي
پاٽي چِلڪي، برتن ناهي
جمع مرڻ تي گهربل آهي

٢. اَچو تہ کِلون

١) گراهڪ : (دڪاندار کي) توهانجي دڪان ۾ رکيل جوتا ڪيترو مظبوط جتاءُ ڪندڙ آهن، اُن جي ڪهڙي گئرنٽي آهي؟

دڪاندار : چا ٻڌايان‌ءِ. اَڄ تائين جيڪو بہ گراهڪ هڪ دفعو جوتا خريد ڪري ويو آهي اُهو واپس ٻيهون دفعو آيو ئي ڪونهي! اِها ڪا گهٽ گئرنٽي آهي؟

٢) رميش : (پيءُ کي) اَڄ ڪلاس ۾ ماستر صاحب جي سوال جو جواب صرف مون ٻڌايو، ٻئي ڪنهن بہ ڪونہ ٻڌايو.

پيءُ : سوال ڪهڙو هو؟

رميش : ماستر صاحب پڇيو تہ دريءَ جو شيشو ڪنهن ڀڳو آهي؟

٣) پيءُ : (پٽ کي) راجو، تون گهر ۾ هيتري دير ڇو ڪان مرغو ٿي بيٺو آهين؟

پٽ : پپا، توهان ئي چوندا آهيو تہ جيڪو ڪم اِسڪول ۾ ڪري اَچين، سو واپس گهر ۾ ڪري ڏسندو ڪر.

- اَڏياپڪ شاگردن کي ٻيا چرچا ٻڌائڻ ۽ پروليون پڇڻ لاءِ همٿائي.

٣. خميس ڳالهائي ٿي .... اِن تي پنهنجا ويچار لکو.

٤. سنڌي ناچ - 'ڇيڄ ۽ جهومر' گروپ ناهي لُطف وٺو.

٥. توهانکي جيڪڏهن هڪ هفتي لاءِ پرڌان منتري مقرر ڪيو وڃي تہ .... پورو ڪريو.

٦. پنهنجي جيون جا آزمودا (آيل / ٻڌل قصا) گهٽنائون ٻڌايو.

٧. ڪلاس ۾ سنڌي / هندي گيت ڳائي ٻڌايو.

6

ماٺِ

پڙهو، ڳايو، سمجهو.

ماٺ جي هڪ لفظ ۾، سيني سُکن جو سار آ،
”م“ ۾ آ ماکي مليل، ”ٺ“ ۾ سمايل ٺار آ.

ٿِي ماٺ ۾ ڏرتي هلي، ماٺِ ۾ سِج چنڊ ڦِرن،
ٿا بِنا آواز جي، قانون قدرت جا چُرن.

ماٺِ ۾ گُلشن ٽڙي، ۽ ماٺ ۾ گل ڦل ڪِلي،
آ اُهَا چوکي چَڱي، جا ماٺ ۾ مَحِفل هلي.

آ سدا سڀ کان سُٺي، مُٺ پڪوڙيل ماٺِ جي،
ڳالهہ جي نِڪري اَندر مان، ٿي بُرائي بات جي.

ٿو ماٺِ ۾ مالڪ ملي، ماٺ ۾ ڪَرِ بَندگي،
هُل هنگامي کان پري، ڪاٽ پنهنجي زندگي.

نوان لفظ

ماٺ - خاموشي، سانت
هُل هنگامو - گوڙ شور
ڪلڻ - ٽڙڻ، وڌڻ

بندگي - عبادت، پوڄا
گلشن - باغ
پڪوڙي رکڻ - بند ڪري رکڻ

ٺار - ٺڏاڻ،
ڪاٽ - گذار
بات - ڳالهہ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين جا هڪ جملي ۾ جواب لکو.

١) ماڻِ جي لفظ ۾ ڪهڙو سارُ آ؟

٢) قدرت جو قانون ڇا آهي؟

٣) مُٺ کُلڻ سان ڇا ٿو ٿئي؟

سوال.٢. هيٺين سوالن جا ٻن ٽن جملن ۾ جواب لکو.

١) گلشن جي محفل ڪيئن هلندي آهي؟

٢) مالڪ ڪيئن ملندو آهي؟

سوال.٣. ڏنگين مان صحيح لفظ چونڊي خال ڀريو.

١) ٿي ماڻِ ۾ .... هلي، ماٺ ۾ .... قِرن.

(سچ چنڊ، ڏرتي، سچ، چنڊ، گرهه)

٢) آ سدا سپ ڪان ....، مُٺ ڀڪوڙيل ماڻِ جي.

(خراب، غلط، سٺي)

٣) .... ڪان پري، ڪاٽ پنهنجي زندگي.

(گوڙ شور، هُل هنگامي، شانت)

سوال.٤. هيٺين لفظن مان ساڳي معني وارن لفظن جا جوڙا ٺاهيو.

ماٺ	ڌيرج
قانون	باغ
گلشن	گوڙ شور
هنگامو	خاموشي
صبر	قاعدو

پورڪ اَڀياس

١) شعر بند تي مشغولي.

ماٺ ۾ گلشن .... برائي ٻات جي.

(الف) سدا لفظ جو ساڳيءَ معني وارو لفظ. [ ]

(ب) ڏنل لفظن جا ضد : سُٺي — اَندر

(ٿ) 'محفل' لفظ ڪٽي ڪو جملو لکو.

٢) بيت ۾ ڏنل هم آوازي لفظن جا ٽي جوڙا لکو.

٣) ماڪيءَ جي مک بابت ڄاڻ حاصل ڪري لکو.

۴) بيت ۾ ڏنل مات سان لاڳاپو رکندڙ قدرتي شين لاءِ هينيون خاڪو پورو ڪريو.

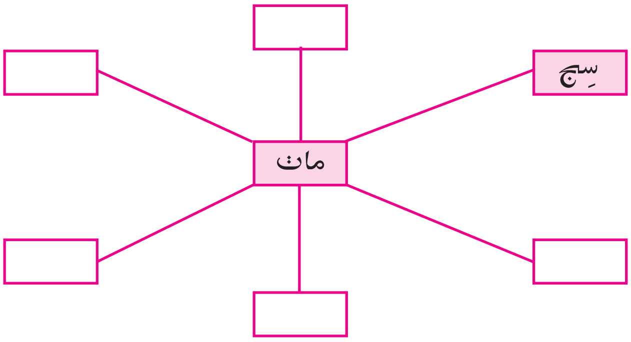

ڏسو، جاچيو ۽ پڙايو.

ايڪلويه ۽ دروڻاچاريه

هنومان ۽ وانر سينا

- شاگرد چتر ڏسي اُنهن جي باري ۾ آکاڻي / قصو مائٽن / اَڏياپڪن / اِنٽرنيٽ دواران ٻُڌي / پڙهي اَچي ڪلاس ۾ پڙائيندا.

7 راهي منزل ناهي دور

هينئين شعر ۾ واسديو ’نرمل‘ مسافر کي صلاح ڏيندي چيل آهي ته تون اَٽل اِرادو رکي، ساهي پٽڻ جو ويچار نه ڪندي اَڳتي ڪاهيندو هو، ته نيٺ وڃي منزل تي رسندين.

پڙهو، ڳايو، سمجهو.

توڙي راهه اڻانگي آهي،
پوءِ به چنتا ڪرڻي ناهي،
صرف ڪندي چنتائون منزل ٿيندي نه ويجهو
مور!
راهي! منزل ناهي دوُر.

آهن ڪيڏا وڻ سونهارا،
گهِري ڇانوَ ڪندڙ ۽ پيارا،
جيڪي تنهنجي سواگت جي لاءِ پيا وڇائين ٻور!
راهي! منزل ....

جي دل ۾ آ پڪو اِرادو،
ڪنهن به طرح منزل تي رسڻ جو،
تو وٽ خود منزل ئي ڊوڙي ايندي ٿي مجبور!
راهي! منزل ....

ليڪن ساهي پٽڻي ناهي،
جو جيون هلچل ئي آهي،
ڪاهيندو هل پيلي هُجين تون ٿڪ کان چڪناچوُر!
راهي! منزل ....

نوان لفظ

سونهارا - موهيندڙ، وڻندڙ | گهِري - گهاٽي | وڇائڻ - پٿارڻ، ڦهلائڻ

ساهي پٽڻ - ترسڻ، آرام ڪرڻ | چڪنا چوُر ٿيڻ - پرزا پرزا ٿيڻ يا چوُر ٿيڻ

اَڀياس

سوال.١. هيٺين سوالن جا جواب لکو.

١) منزل تي رسڻ لاءِ راهيءَ کي ڇا ڪرڻ گھرجي؟
٢) مسافر جو سواڳت ڪير ڪير ٿا ڪن ۽ ڪيئن؟
٣) ساهي نہ پٽڻ لاءِ شاعر ڇو چيو آهي؟

سوال.٢. (الف) هيٺ ڏنل سٽن ۾ خال ڀريو.

١) جيڪي تنهنجي .... جي لاءِ پيا وڇائين ٻور.
٢) تو وٽ خود منزل ٿي .... ايندي ٿي مجبور.

(ب) ساڳي معنيٰ وارا لفظن جا جوڙا ملايو.

(1)	وڇائڻ	(i)	موهيندڙ
(2)	مورُ	(ii)	ڏکي
(3)	اَڻانگي	(iii)	بلڪل
(4)	سوُنهارا	(iv)	ڦهلائڻ

سوال.٣. بيت جي سٽن جي سمجھاڻي لکو.

١) توڙي راهہ اَڻانگي آهي،
پوءِ بہ چنتا ڪرڻي ناهي،
صرف ڪندي چنتائون منزل ٿيندي نہ ويجھو مورُ!

٢) ليڪن ساهي پٽڻي ناهي،
جو جيون هلچل ٿي آهي،
ڪاهيندو هل پلي هُجين تون تہ ڪان چڪناچورُ!

پورڪ اَڀياس

١. ڏنل بيت جي بند تي ڀيچيل عملي ڪم ڪريو.

توڙي راهہ اڻانگي آهي .... پيا وڇائين ٻور. راهي منزل ....

١) بند مان هم آوازي لفظ ڳولهي لکو.
٢) ’سڻانگي‘ لفظ جو ضد ڳولهيو.
٣) ’ميون جا ٻچ‘ لاءِ ٻيو لفظ ڳولهيو.
٤) ’ويجھو‘ لفظ جو ساڳي معنيٰ وارو لفظ لکو.

٢. پارت جي ڪن بہ ٻن مهان هستين بابت پڙهو. اُنهن جي جيون جون مکيہ گھٽنائون يا قصا لکو.

٣. پنهنجي ماتا پتا سان سندن جيون بابت ڄاڻ حاصل ڪرڻ لاءِ اُنهن سان گفتگو ڪريو. اُنهن جي جيون جو ڪو اَهڙو قصو جيڪو توهان کي پريرڻا ڏئي تو اُهو ڪلاس ۾ اَچي ٻڌايو.

٤. توهانجي پاڙي ۾ مڇرن جو آزار وڌي ويو آهي، اُن کي دور ڪرڻ لاءِ نگر پالڪا عملدار کي درخواست ڪريو.

٥. مان وڏو ٿي .... ٿيندس، اِن تي پنهنجا ويچار لکو.

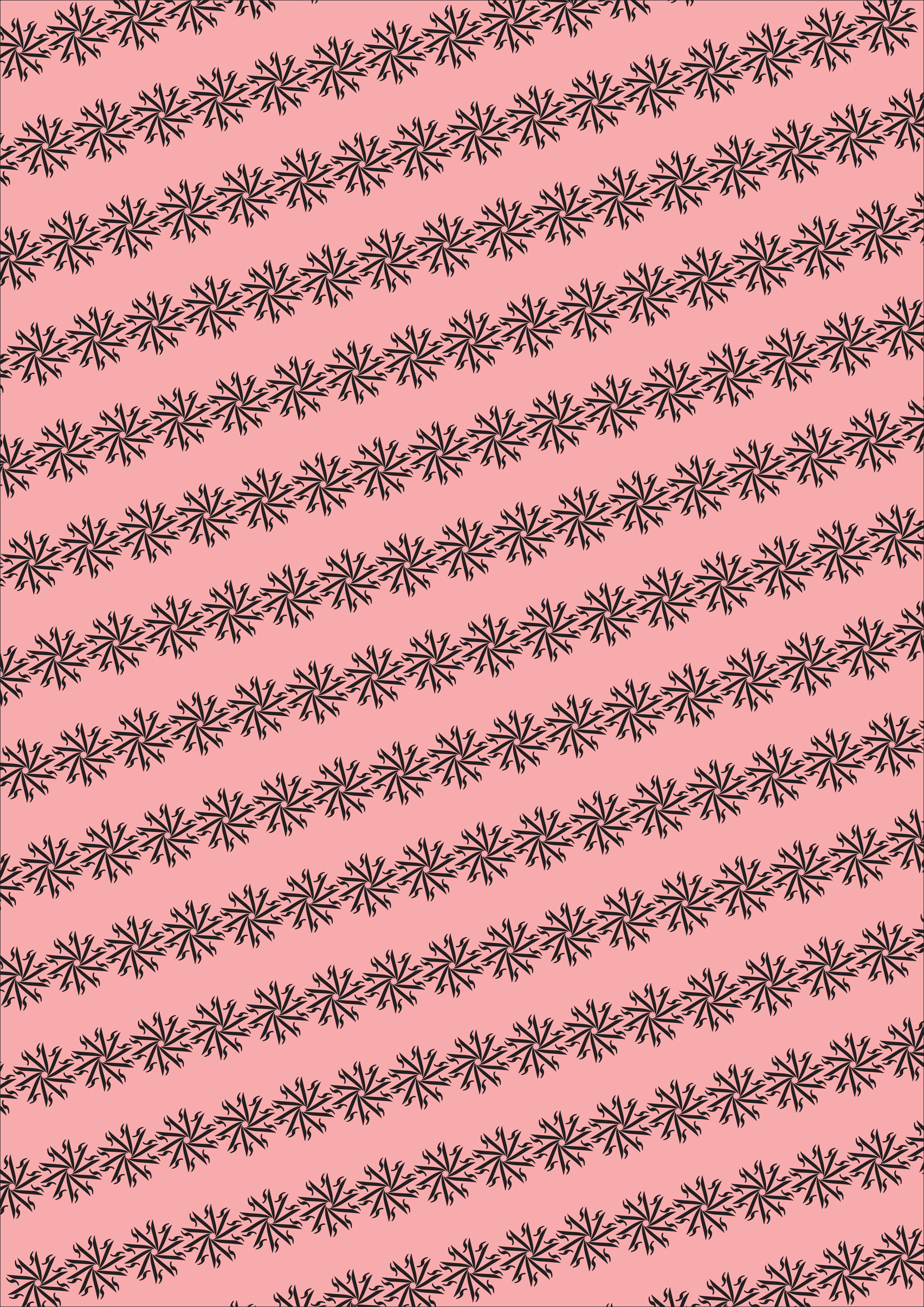

مھاراشٽر راجيہ پاٺيہ پستڪ نرمتي و اَڀياسڪرم سنشوڌن منڊل، پُڻي.

₹ 38.00

सिन्धुभारती इयत्ता ९ वी (सिंधी अरे.)